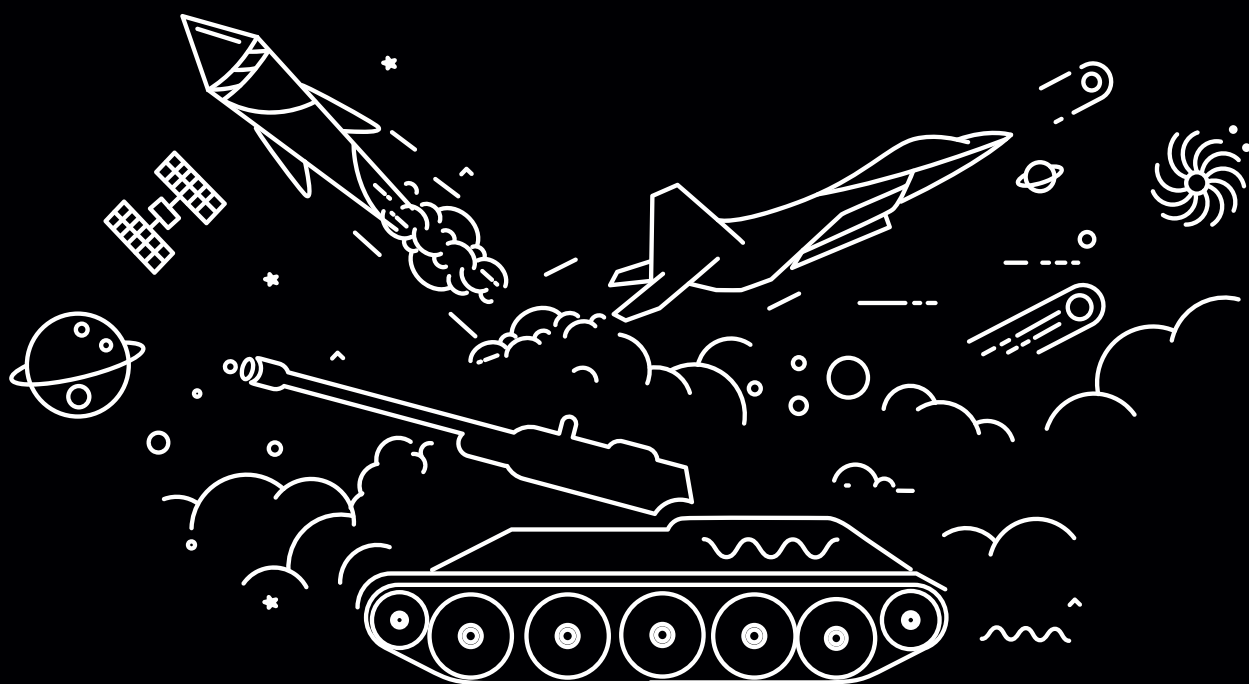

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

فرصت‌ها و تهدیدهای بحران اوکراین برای اقتصاد ایران (ویرایش اول)

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

فرصت‌ها و تهدیدهای بحران اوکراین برای اقتصاد ایران
(ویرایش اول)

مدیریت پژوهش‌های اقتصادی

تاریخ انتشار: اسفند ۱۴۰۰

واژه‌های کلیدی: روسیه، اوکراین، تحریم، صادرات، واردات، گندم، ذرت، دانه‌های روغنی، کریدورهای تجاری، اوراسیا

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	چکیده
۶	۱- مقدمه
۷	۲- تجارت ایران با اوکراین در آئینه آمار
۱۱	۳- تحریم‌های روسیه و فرصت‌های پیش‌رو
۱۸	۴- فرصت‌های بوجود آمده از تحریم‌ها و واکنش سایر کشورها
۲۰	۵- بحران اوکراین و اقتصاد ایران، مروری بر پیامدها و واقعیات
۲۶	۶- سخن پایانی
۲۷	پیوست ۱: تحریم‌های روسیه تا تاریخ تدوین این گزارش

چکیده:

۱. سرانجام بعد از مدت‌ها تنش دیپلماتیک میان روسیه و اوکراین، در ماه اخیر این دو کشور وارد درگیری مستقیم نظامی شدند. بدون شک هم بواسطه منشاء این بحران و هم بدلیل جایگاه دو کشور در اقتصاد جهانی، نمی‌توان این درگیری و پیامدهای مورد انتظار آن را به صرفاً درگیری میان دو کشور تقلیل داد. به باور کارشناسان این درگیری تا حدود زیادی تمام محیط اقتصادی و سیاسی بین‌المللی را دستخوش تغییرات خواهد نمود.
۲. ایران با توجه به روابط سیاسی نزدیک با روسیه، همزمانی این جنگ با مذاکرات برجام، موقعیت خاص جغرافیایی و البته تاثیرپذیری از بازارهای جهانی کالاهای اساسی، هم در معرض پیامدهای منفی این بحران جهانی قرار دارد و هم این شانس را دارد که از فرصت‌های بوجود آمده ناشی از این بحران در راستای توسعه صادرات کشور بهره‌مند شود.
۳. نقش‌آفرینی فعال و موثر دولت ایران نیازمند اتخاذ یک رویکرد هدفمند و برنامه‌ریزی شده در این خصوص است. اولین الزام تعیین یک و فقط یک مرکز واحد با اختیارات ویژه برای فرماندهی این موضوع در دولت است.
۴. بررسی‌های این گزارش نشان می‌دهد که هرچند اقتصاد ایران مستقیماً به هیچ کدام از اقلام صادرات و وارداتی از اوکراین وابستگی بالایی ندارد، با این وجود با توجه به نقش کلیدی این کشور در کنار روسیه در بازار جهانی ذرت، گندم و دانه‌های روغنی، این درگیری حساسیت‌های ویژه‌ای را برای تامین کالاهای اساسی مورد نیاز کشور طی ماه‌های پیش‌رو طلب می‌کند.
۵. در این گزارش در حد فرصت موجود با تکیه بر آمارهای تجاری روسیه و اروپا و در نظر گرفتن نقاط قوت صادراتی ایران و با بررسی دقیق پتانسیل‌های موجود ناشی از تحریم‌های روسیه برای صادرکنندگان ایرانی، به تفکیک بازار روسیه و بازار کشورهای اتحادیه اروپا بررسی شده است. به طور مشخص در بازار اتحادیه اروپا ۲۸ قلم کالا شناسایی شده است که با کالاهای صادراتی (با ارزش حدود ۱۰ میلیون دلار و بیشتر) ایرانی همپوشانی دارد و امکان افزایش صادرات آنها وجود دارد.
۶. تشابهات صادرات عمده اتحادیه اروپا (بالای ۵۰ میلیون دلار) به روسیه با صادرات عمده ایران به جهان (بالای ۱۰ میلیون دلار) مورد بررسی و ۳۹ قلم کالا که بیشترین پتانسیل را برای توسعه صادرات ایران به روسیه تحت تحریم را دارا هستند نیز استخراج شده است.
۷. پیش‌نیازهای موفقیت کشور برای استفاده از فرصت‌های اقتصادی بوجود آمده در بازه زمانی کوتاه‌مدت عبارت است از رفع موانع سیاسی در مسیرهای ترانزیتی ایران و روسیه، اقدامات تسهیل‌گرایانه در راستای بهبود وضعیت حمل و نقل در دریای خزر و بندر آستارا و استفاده از فرصت موجود برای بهبود جایگاه ایران در کریدورهای تجاری منطقه اوراسیا و همچنین در سازمان‌های منطقه‌ای مانند بانک توسعه آسیا، ایجاد صندوق تهاتر کالا بر مبنای روبل - ریال میان ایران و روسیه.

۸. اقدامات مورد نیاز در بازه زمانی میان‌مدت عبارت است از سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل و نقل و لجستیکی در حوزه ریلی و زمینی با اولویت‌دهی به دو پروژه جهانی ابتکار کمربند راه چین و کریدور بین‌المللی شمال-جنوب، ایجاد مدیریت واحد بر گذرگاه‌های مرزی و اجرایی کردن کریدور سبز گمرکی.

۱- مقدمه

سرانجام پس از هفته‌ها حضور معنادار نیروهای نظامی روس در مرزهای اوکراین، شامگاه ۲۱ فوریه ولادیمیر پوتین در جریان یک نطق آتشین، استقلال دونتسک و لوهانسک، دو منطقه جدایی طلب شرق اوکراین را به رسمیت شناخت و در ادامه دستور مداخله نظامی در اوکراین را صادر کرد. کارشناسان علوم سیاسی، اقدامات اخیر روسیه را عموماً به عنوان واکنشی در قبال گسترش ناتو به سمت شرق ارزیابی می‌کنند، همچنین عوامل دیگری از قبیل تمایل نظام روسیه به احیای شوروی و قدرت گرفتن تفکرات انترناسیونالیستی و ملی‌گرایانه در ساختار حاکمیتی روسیه به عنوان عوامل تاثیرگذار در بروز جنگ اوکراین در نظر گرفته می‌شود. با این وجود، فارغ از دلایل و زمینه‌های آن، این جنگ به واسطه نقش و جایگاه روسیه در بازارهای انرژی بین‌المللی و همچنین حمایت اروپا و آمریکا از جبهه اوکراین، پیامدها و تبعات قابل ملاحظه‌ای بر اقتصاد جهانی بر جای خواهد گذاشت. با توجه به آنکه از یک سو اقتصاد ایران وابستگی بالایی به صادرات نفتی و صنایع پتروشیمی و واردات نهادهای تولید و برخی کالاهای اساسی دارد و از سوی دیگر طی سال‌های اخیر روابط سیاسی نزدیکی با روسیه برقرار کرده است و این کشور یکی از طرف‌های اصلی درگیر در مذاکرات هسته‌ای است، تحولات پیش‌رو بدون شک از اهمیتی دوچندان برای اقتصاد ایران برخوردار خواهد بود.

کم توجهی به مشکلات ساختاری اقتصاد کشور، تحریم‌های ظالمانه طی یک دهه گذشته، فشارهای ناشی از بحران کرونا و ضعف‌های مدیریتی موجب شده است که اقتصاد کشور به لحاظ وضعیت اقتصادی از وضعیت مطلوبی برخوردار نباشد. تورم سطح بالا و دورقمی، رکود اقتصادی، کسری بودجه فزاینده، آمارهای نگران‌کننده فقر و نابرابری همگی گویای آن است که اقتصاد ایران در وضعیت مناسبی قرار ندارد. در چنین شرایطی هوشیاری نظام تصمیم‌گیری کشور در مواجهه با تحولات و بحران‌های جهانی بسیار ضروری است.

البته باید دقت داشت که با توجه به پیچیدگی بسیار بالای رویدادهای جاری و وجود ابهام در خصوص مسائلی از قبیل اهمیت اوکراین برای طرف غربی، میزان مقاومت نظامی نیروهای اوکراینی، سرعت پیش‌روی نیروهای روس، شدت تحریم‌های غرب علیه روسیه، میزان همراهی چین با روسیه و ...، اطلاعات مورد نیاز برای ارائه یک پیش‌بینی علمی و کارشناسی شده مبتنی بر واقعیات از جنگ روسیه و اوکراین به اندازه کافی در دسترس نیست. این گزارش در ادامه تلاش خواهد کرد که ضمن بررسی آماری روابط تجاری ایران و اوکراین و روسیه، یک برداشت اولیه از پیامدهای احتمالی این منازعه برای اقتصاد ایران و همچنین یک ارزیابی از فرصت‌های تجاری بوجود آمده ناشی از تحریم‌های روسیه مبتنی بر داده‌های سازمان تجارت جهانی ارائه نماید.

۲- تجارت ایران با اوکراین در آئینه آمار

بر اساس آمار گمرک ج.ا.ایران، میزان صادرات ایران به اوکراین از سال ۱۳۹۶ تا ۱۰ ماهه ۱۴۰۰ روند افزایشی داشته و از ۲۹,۶ میلیون دلار به ۵۰,۹ میلیون دلار رسیده است.

جدول ۱: تجارت ایران با روسیه و اوکراین در یک نگاه طی سال ۱۳۹۹ و ده ماهه ۱۴۰۰ (واحد: میلیون دلار)

دوره	کل صادرات ایران	کشور طرف تجاری	حجم تجارت	صادرات ایران به	سهم از کل صادرات	جایگاه در بین مقاصد صادراتی	کل واردات ایران	واردات ایران از	سهم از کل واردات ایران	جایگاه در بین واردکننده‌ها	تراز ایران با
سال ۱۳۹۹	۳۵ میلیارد دلار	اوکراین	۱۰۶,۸	۵۰,۶	۰,۱۵	۳۷ از ۱۴۵	۳۹ میلیارد دلار	۵۶,۲	۰,۱	۳۸ از ۱۲۵	-۵,۶
		روسیه	۱۵۷۳,۶	۵۰۳,۳	۱,۴	۱۰ از ۱۴۵	۱۰۷۰,۳	۲,۸	۶ از ۱۲۵	-۵۶۷	
۱۰ ماهه ۱۴۰۰	۳۸,۸ میلیارد دلار	اوکراین	۱۶۲,۶	۵۰,۹	۰,۱۳	۶۴ از ۱۵۳	۴۱,۵ میلیارد دلار	۱۱۱,۷	۰,۳	۱۷ از ۱۱۸	-۶۱
		روسیه	۱۸۱۵	۴۸۵,۷	۱,۳	۱۱ از ۱۵۳	۱۳۲۹,۳	۳,۲	۶ از ۱۱۸	-۸۴۴	

ماخذ: گمرک ج.ا.ایران

۲-۱- صادرات ایران به اوکراین

تعداد مقاصد صادراتی ایران طی این سال‌ها بین ۱۴۵ تا ۱۵۳ کشور متغیر بوده و جایگاه اوکراین نیز در بین آنها، از ۳۷ تا ۵۹م متغیر بوده است (در ۱۰ ماهه ۱۴۰۰، جایگاه ۶۴ را داشته است). هرچند طی این سال‌ها سهم صادرات به اوکراین از کل صادرات ایران افزایشی بوده ولیکن در کل سهم اوکراین از صادرات کشورمان قابل توجه نمی‌باشد.

به‌منظور بررسی اقلام عمده صادرات کشور به اوکراین، آمار تجمیعی صادرات اقلام طی چهار سال ۲۰۱۶، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸ و ۲۰۲۰ بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، مورد بررسی قرار گرفته است. طی چهار سال نتایج بررسی حاکی از آن است که عمده‌ترین محصول صادراتی طی این مدت شامل میوه‌های خوراکی و پوست مرکبات به میزان ۸۶ میلیون دلار^۲، مواد پلاستیکی و اشیاء ساخته شده از آن^۴ و محصولات دارویی^۵ به ترتیب به‌میزان ۱۲,۷ و ۸,۱ میلیون دلار بوده‌اند. این فصول صادراتی سهم قابل توجهی از کل سبد صادراتی کشور از اقلام آن ندارند؛ به‌طوری‌که صادرات میوه‌های خوراکی به اوکراین تنها یک درصد از صادرات میوه کشور و صادرات محصولات

^۱ برای سال ۱۳۹۵ و ۱۳۹۴ تعداد محدودی کشور مقصد صادراتی توسط گمرک اعلام شده‌اند (که اوکراین بین آنها نمی‌باشد)، لذا بررسی روند طولانی‌تر امکان‌پذیر نمی‌باشد.

^۲ آماری برای سال ۲۰۱۹ ثبت نشده است.

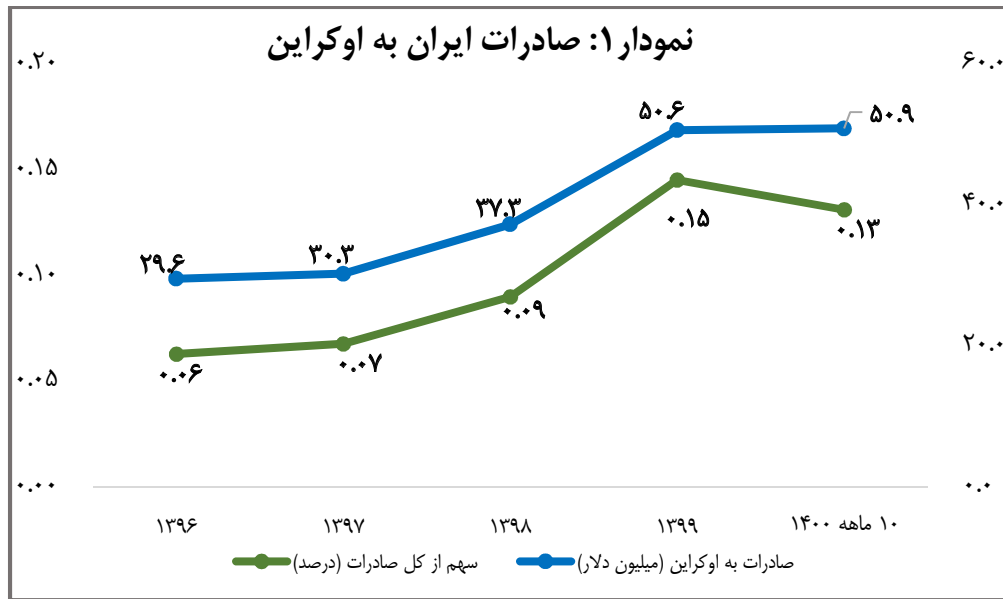
^۳ بر اساس کد HS، فصل ۸ کتاب مقررات صادرات و واردات

^۴ بر اساس کد HS، فصل ۳۹ کتاب مقررات صادرات و واردات

^۵ بر اساس کد HS، فصل ۳۰ کتاب مقررات صادرات و واردات

دارویی به اوکراین تنها ۱,۵ درصد از کل صادرات محصولات دارویی کشور است. لذا کشور اوکراین جایگاه ویژه‌ای در بین مقاصد صادراتی ما ندارد و به نظر نمی‌رسد جایگزینی بازار آن، دغدغه خاصی برای کشور باشد.

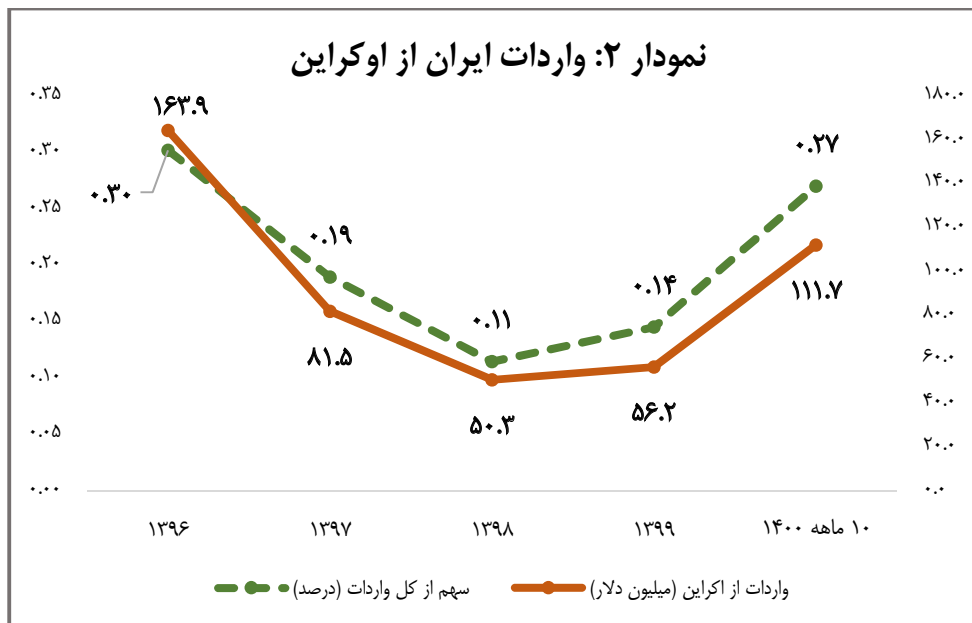

ماخذ: گمرک ج.ا.ایران

۲-۲- واردات ایران از اوکراین

بر اساس آمار گمرک ایران روند میزان واردات ایران از اوکراین از سال ۱۳۹۶^۱ تا ۱۰ ماهه ۱۴۰۰ ابتدا نزولی و بعد صعودی شده است. هر چند این افزایش و رقم ۱۱۱,۷ میلیون دلار در ۱۰ ماهه ۱۴۰۰ همچنان از ۱۶۳,۹ میلیون دلار واردات در سال ۱۳۹۶ کمتر است. سهم واردات ایران از اوکراین از کل واردات کشور نیز ابتدا روندی کاهشی و سپس افزایش یافته است ولی حداکثر این سهم ۰,۳ درصد بوده و لذا سهم قابل توجهی در واردات ما ندارد.

^۱ در سال ۱۳۹۵ آمار صادرات گمرک صرفاً برای ۱۵ کشور و در سال ۱۳۹۴ برای ۵۰ کشور اعلام شده که اوکراین در بین آنها قرار ندارد، لذا امکان بررسی روند برای دوره طولانی‌تر از دست رفته است.

ماخذ: گمرک ج.ا.ایران

در خصوص واردات از اوکراین نیز، اقلام عمده واردات از این کشور طی چهار سال مورد بررسی^۱ بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، بدست آورده شد ولیکن غیر از غلات، مابقی اقلام ورودشان از اوکراین در سال ۲۰۲۰ صفر بوده است، لذا به منظور احصای واردات اقلام اصلی از اوکراین از آمار سال ۲۰۲۰ استفاده شده ولی برای دسترسی به عملکرد طی یک دوره زمانی، در جدول مجموع ۴ سال مورد بررسی منظور شده است.

بر اساس آمار سال ۲۰۲۰ مرکز تجارت بین‌الملل، اقلام اصلی وارداتی از کشور اوکراین عمدتاً برحسب فصول کتاب مقررات صادرات و واردات، شامل «غلات»^۲ (ذرت) به میزان ۴۶,۹ میلیون دلار بوده است. پس از آن با فاصله زیاد واردات «رآکتورهای هسته‌ای، دیگ‌های بخار و ماشین‌آلات و وسایل مکانیکی»^۳ به میزان ۵,۱ میلیون دلار و «مصنوعات از چدن، آهن و فولاد»^۴ به میزان ۲,۹ میلیون دلار بوده است. جزئیات بیشتر اقلام تحت این فصول کتاب مقررات صادرات و واردات به قرار جدولی که در ادامه آمده احصاء شده است.

^۱ عمده‌ترین اقلام وارداتی از اوکراین طی سال‌های ۲۰۱۶، ۲۰۱۷، ۲۰۱۸ و ۲۰۲۰ بر اساس فصول کتاب مقررات صادرات و واردات، بر حسب ارزش شامل: «غلات»^۱ (عمدتاً ذرت) به میزان ۳۸۸ میلیون دلار، «چربی‌ها و روغن‌های حیوانی و نباتی» ۲۷۷ میلیون دلار و «دانه‌ها و میوه‌های روغن‌دار و نباتات صنعتی و دارویی» ۱۶۲ میلیون دلار بوده‌اند. از نظر سهم اقلام وارداتی از اوکراین در بین کل واردات از اوکراین نیز «محصولات صنعت آردسازی، مالت، نشاسته و گلوتن گندم»^۱ بیشترین سهم را داشته‌اند.

^۲ بر اساس کد HS، فصل ۱۰ کتاب مقررات صادرات و واردات

^۳ بر اساس کد HS، فصل ۸۴ کتاب مقررات صادرات و واردات

^۴ بر اساس کد HS، فصل ۷۳ کتاب مقررات صادرات و واردات

جدول ۲: میزان واردات اقلام عمده از اوکراین (آمار تجمیعی چهار سال) (واحد: میلیون دلار)

ردیف	کد تعرفه HS ۶ رقمی	۱. میزان واردات تجمیعی ۴ ساله از اوکراین	۲. میزان کل واردات تجمیعی ۴ ساله به کشور	۳. سهم واردات از اوکراین به نسبت کل واردات ^۱ (درصد)	روند سهم
۱۰	ذرت با کد ۱۰۰۵۹۰	۳۸۴	۷۶۹۸	۵٪	۲۰٪ در سال ۲۰۱۶ به ۲٪ در سال ۲۰۲۰ ↓
۷۳	لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی از آهن یا فولاد با کد ۷۳۰۶۱۹	۰.۶	۷.۱	۹٪	۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ صفر درصد، ۲۰۲۰، ↑ <u>۳۵.۳٪</u>
	لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی از آهن یا فولاد (جوش داده شده) با کد ۷۳۰۶۳۰	۰.۳	۳۷.۸	۰.۹٪	۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸ صفر درصد، ۲۰۲۰، ↑ <u>۴.۸٪</u>
	لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی از آهن یا فولاد بدون درز از آهن یا فولاد با کد ۷۳۰۴۱۹	۱.۲	۴۰.۹	۰.۳٪	از نزدیک به صفر درصد به حدود ۲٪ در سال ۲۰۲۰ ↑
	سوزن، ریل تقاطعی، میله سوزبانی و سایر لوازم تقاطع یا تغییر مسیر با کد ۷۳۰۲۳۰	۲.۲	۲۷.۹	۷.۸٪	از ۳.۳٪ در ۲۰۱۶ افزایش قابل توجه به <u>۲۸.۷٪</u> در ۲۰۲۰ ↑
۸۴	توربوجت‌ها، توربوپراپلرها و سایر توربین‌های گازی با کد ۸۴۱۱۹۹	۲.۵	۵۹۰	۰.۴٪	بیشترین میزان در سال ۲۰۲۰، ↑ <u>۱.۵٪</u>
	اجزاء و قطعات تلمبه‌های هوا یا خلاء، کمپرسورهای هوا یا سایر گازها و بادزن‌ها، کلاهک‌های تهویه یا تخلیه هوا توام با بادزن حتی مجهز به فیلتر با کد ۸۴۱۴۹۰	۵.۹	۲۱۱	۲.۸٪	از ۰.۲٪ در ۲۰۱۶ به حدود ۶٪ در ۲۰۲۰ ↑

Source: ITC, Trademap

در بین اقلام مورد بررسی، با وجود آنکه بیشترین میزان واردات ما از اوکراین، ذرت بوده است ولی سهم واردات ذرت کشور از اوکراین به کل واردات ذرت ما از جهان طی این مدت کاهش قابل توجهی یافته است. به طوری که در سال ۲۰۱۶، ۲۰٪ واردات ذرت ما از اوکراین بوده است ولی این درصد در سال ۲۰۲۰ تنها به حدود ۲ رسیده است که درصد قابل توجهی نیست. **اگرچه به نظر نمی‌رسد نگرانی از بابت جایگزینی برای این مبدا وارداتی در خصوص واردات ذرت وجود داشته باشد اما یکی از آثار قطعی بحران فعلی افزایش قیمت این محصولات و در نتیجه نیازهای ارزی کشور برای واردات است که نیازمند اتخاذ سیاست‌هایی هم با هدف افزایش تولید داخل در سال آتی و هم پیش‌بینی منابع ارزی لازم برای واردات دارد.**

^۱ بر اساس آمار تجمیعی چهار سال و از تقسیم ستون یک به دو بدست آمده است.

میزان واردات ایران از کشور اوکراین در خصوص دو قلم از فصل ۷۳ کتاب قوانین مقررات صادرات و واردات، شامل ۱. «کد ۷۳۰۶۱۹ سایر لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی از آهن یا فولاد» و ۲. «کد ۷۳۰۲۳۰ سوزن، ریل تقاطعی، میله سوزبانی و سایر لوازم تقاطع یا تغییر مسیر»، با سهم به ترتیب ۳،۳٪ و ۲۸،۷ درصد در سبد وارداتی ما از این کالاها در سال ۲۰۲۰، قابل توجه می‌باشد و لذا لازم است، مبدا جایگزین برای واردات این دو قلم به کشور مورد بررسی قرار گیرد:

- در سال ۲۰۲۰ در خصوص قلم اول (کد ۷۳۰۶۱۹) عمده واردات ایران در سال ۲۰۲۰ از سه کشور اوکراین (۰،۶۴ میلیون دلار)، کویت (۰،۵۹ میلیون دلار) و چین (۰،۵۶ میلیون دلار) بوده است.
- قلم دوم (کد ۷۳۰۲۳۰) را نیز از سه کشور چین (۱،۹ میلیون دلار)، اوکراین (۰،۸۶ میلیون دلار) و ترکیه (۰،۲۱ میلیون دلار) در سال ۲۰۲۰ وارد کرده است.

در صورت ادامه بحران در اوکراین برای قلم اول می‌توان از کویت و چین و برای قلم دوم از چین و ترکیه بعنوان مبدا جایگزین استفاده کرد.

۳- تحریم‌های روسیه و فرصت‌های پیش‌رو

۳-۱- فرصت‌های تجاری ناشی از تحریم‌ها در بازار اروپا

فارغ از سایر پیامدهای سیاسی و اقتصادی این رویداد، این اتفاق در صورت به نتیجه رسیدن توافق برجام، فرصت مناسبی را برای فعالان اقتصادی کشورمان در راستای توسعه صادرات به اتحادیه اروپا، رقم خواهد زد. روسیه در سال ۲۰۲۰ بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل سهم ۲،۲ درصدی را در بازار ۲۸ کشور اتحادیه اروپا داشته است. با شناسایی محصولات وارداتی EU-28 از روسیه و بررسی صادرات عمده ایران و احصاء مشترکات بین این دو، می‌توان بر روی محصولاتی با بیشترین پتانسیل صادرات به اروپا در بازه زمانی کوتاه‌مدت، متمرکز شد.

۳-۱-۱- نفت خام و گاز خام

با توجه به تفاوت ماهوی و اهمیت و جایگاه کلیدی نفت خام و گاز خام در صادرات روسیه و ایران، به صورت متمایز به این دو کالا می‌پردازیم:

- گاز خام: روسیه در بازار گازی اروپا نقشی کلیدی دارد. در سال ۲۰۲۱، اتحادیه اروپا ۱۵۵ میلیارد متر مکعب گاز طبیعی از روسیه وارد کرد که حدود ۴۵ درصد از واردات گاز اتحادیه اروپا و نزدیک به ۴۰ درصد از کل مصرف گاز آن را تشکیل می‌داد (iea,2022). با این وجود، حتی این سطح بالای وابستگی نیز موجب نشده است که صادرات گاز روسیه از تحریم‌های اروپا در امان باشد. در آخرین موضع‌گیری رسمی (سه شنبه ۸ مارچ ۲۰۲۲) اتحادیه اروپا از برنامه‌ریزی خود برای کاهش ۶۶ درصدی واردات گاز از روسیه تا پایان سال میلادی جاری خبر دادند. در عین حال، علی‌رغم تمایل بالای اتحادیه اروپا برای

جایگزین کردن گاز روسیه، اما به دلیل فقدان زیرساخت‌های لازم در کوتاه‌مدت ایران توان حضور در بازار گازی اروپا را ندارد (در قسمت پایانی گزارش به وضعیت کلی بازار گاز پرداخته خواهد شد).

- نفت خام: بر اساس آمار سایت پیچیدگی اقتصادی، روسیه در سال ۲۰۲۱ نزدیک به ۱۰۹ میلیارد دلار صادرات نفت خام داشته است که از این میزان ۵۸,۱ میلیارد دلار به مقصد کشورهای اروپایی بوده است. کشورهای هلند با ۱۷,۳ میلیارد دلار و آلمان با ۹,۱۹ میلیارد دلار بیشترین واردات نفت خام را از روسیه داشته‌اند. با توجه به تنوع بالای عرضه‌کنندگان در بازارهای جهانی نفت، اروپا با دشواری کمتری برای تحریم نفت خام در مقایسه با گاز روبه‌رو است. با توجه افزایش قابل توجه قیمت نفت طی روزهای بعد از بحران اکرین، در صورت احیای برجام طی روزهای آتی، ایران این فرصت را دارد که بخشی از سهم بازار نفت خام در اروپا را تصاحب کند. **با توجه به ظرفیت‌های قابل توجه افزایش عرضه نفت ایران در بازار جهانی، مسلماً می‌توان ایران را یکی از گزینه‌های اصلی جایگزینی نفت روسیه به شمار آورد.**

۳-۱-۲- سایر کالاها

به منظور بررسی فرصت‌های بوجود آمده ناشی از تحریم کالاهای روسی در اروپا، ابتدا کد ۶ رقمی محصول بر اساس طبقه‌بندی HS مشترک محصولات عمده وارداتی EU-28 از روسیه (حدود ۵۰۰ میلیون دلار و بالاتر) و سپس محصولات عمده صادراتی ایران (حدود ۱۰ میلیون دلار و بیشتر) بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل بررسی و سپس محصولات متناظر استخراج گردید. این محصولات (۲۹ محصول)، قابلیت تمرکز و بررسی بیشتر برای افزایش صادرات ایران به ۲۸ کشور اتحادیه اروپا را دارد.

با توجه به تشابهات ساختار اقتصادی ایران و روسیه، کالاهای صادراتی ایران قابلیت زیادی برای جانشینی کالاهای تحریمی روسیه در بازار اتحادیه اروپا دارند. همانطور که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، در لیستی که تهیه شده است، اقلام کالایی "سایر محصولات نیمه‌تمام از آهن یا از فولادهای غیرممزوج با سطح مقطع عرضی مربع مستطیل (غیر از مربع)"، "آلومینیوم غیرممزوج" و "کاتد و قطعات کاتد" سه قلم کالایی هستند که هم به لحاظ واردات اتحادیه اروپا از روسیه و هم به لحاظ حجم صادراتی ایران بیشترین ظرفیت را دارا هستند. همچنین علاوه بر این سه محصول، ایران در چهار قلم کالایی "متانول (الکل متلیک)"، "محصولات نیمه‌تمام از آهن یا از فولادهای غیرممزوج با سطح مقطع عرضی مربع یا مستطیل که اندازه پهنای آن کمتر از دو برابر ضخامت آن باشد"، "سایر میله‌ها از آهن یا از فولادهای غیرممزوج فقط آهن‌گری شده، گرم نوردشده یا گرم کشیده شده یا گرم اکستروود شده، همچنین آنهایی که بعد از نورد شدن تاب داده شده‌اند دارای دندانه، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند." و "پارا اکسیلین (pXylene)" صادرات بیش از ۲۰۰ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ را تجربه کرده است که این رقم نشان دهنده درجه رقابت‌پذیری بالای این محصولات صادراتی ایران است و از این نظر می‌توان پتانسیل بیشتری برای بدست آوردن سهمی از بازار اروپا داشته باشد.

از طرف دیگر بررسی کالاهای ذیل نشان دهنده آن است که ۹ قلم کالای: " کربن (دوده کربن و سایر اشکال کربن که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد)", "محصولات تخت‌نوردشده از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نوردشده، روکش‌نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت کمتر از ۳ میلیمتر"، "محصولات تخت‌نوردشده از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نوردشده، روکش‌نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت ۳ میلیمتر یا بیشتر ولی کمتر از ۴/۷۵ میلیمتر"، "میله‌ها، گرم نوردشده، به صورت تومارهای نامنظم پیچیده‌شده، از آهن یا از فولادهای غیرممزوج با مقطع عرضی دایره به قطر کمتر از ۱۴ میلیمتر"، "محصولات تخت‌نوردشده از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نوردشده، روکش‌نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت ۴/۷۵ میلیمتر یا بیشتر ولی از ۱ میلیمتر تجاوز نکند"، "کائوچوی بوتادین (BR)", "استیرن"، "اکریلونیتریل" و "پارا اکسیلین (pXylene)" در لیست مورد نظر دارای درجه پیچیدگی مثبت هستند که تمرکز بر روی صادرات این محصولات در میان مدت می‌تواند هم از نظر افزایش قدرت رقابت‌پذیری و ارتقاء جایگاه ایران در زنجیره ارزش جهانی، دستاوردهای بیشتری برای اقتصاد ملی ایران داشته باشد و هم از نظر کسب درآمد و خلق ارزش افزوده، منابع پایدارتری را نصیب کشور نماید.

لازم به تاکید مجدد است که بخشی از فرصت صادرات اقلام ذیل به اتحادیه اروپا، احتمالاً منوط به توافق برجام در اختیار کشور قرار خواهد گرفت.

جدول شماره ۳: تشابهات واردات عمده اتحادیه اروپا از روسیه (بالای ۵۰ میلیون دلار) با صادرات عمده ایران به جهان

(بالای ۱۰ میلیون دلار) سال ۲۰۲۰

واحد: میلیون دلار

صادرات ایران به جهان	واردات EU-28 از روسیه	نام قلم	پیچیدگی	کد تعرفه	ردیف
۶۷۹	۱,۵۳۵	سایر محصولات نیمه‌تمام از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با سطح مقطع عرضی مربع مستطیل (غیر از مربع)	-۰.۰۷۷	۷۲۰۷۱۲	۱
۲۷۹	۱,۱۸۷	آلومینیوم غیرممزوج	-۱.۲۸	۷۶۰۱۱۰	۲
۷۱۹	۱,۱۱۶	کاتد و قطعات کاتد	-۱.۴۹	۷۴۰۳۱۱	۳
۱۵	۸۱۰	سنگ آهن و کنسانتره‌های آن، از جمله پیریت آهن تفته‌شده (خاکستر پیریت) به هم فشرده شده	-۰.۸۹	۲۶۰۱۱۲	۴
۵۸	۴۵۵	محصولات آهنی حاصل از احیای مستقیم کلوخه‌های معدنی آهن	-۰.۸۸	۷۲۰۳۱۰	۵
۲۱	۴۳۵	کربن (دوده کربن و سایر اشکال کربن که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد).	۰.۱۴	۲۸۰۳۰۰	۶
۱۳۲	۳۷۳	محصولات تخت‌نوردشده از آهن یا از فولادهای غیرممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نوردشده، روکش‌نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت کمتر از ۳ میلیمتر	۰.۳۵	۷۲۰۸۳۹	۷
۱,۱۷۵	۳۱۰	متانول (الکل متلیک)	-۱.۴۶	۲۹۰۵۱۱	۸
۱۰۵	۲۸۹	سنگ آهن و کنسانتره‌های آن، از جمله پیریت آهن تفته‌شده (خاکستر پیریت) به هم فشرده نشده	-۱.۸۸	۲۶۰۱۱۱	۹

ردیف	کد تعرفه	پیچیدگی	نام قلم	واردات از EU-28 روسیه	صادرات ایران به جهان
۱۰	۳۱۰۲۱۰	-۱.۶۲	اوره حتی به صورت محلول در آب	۲۸۶	۷۰۵
۱۱	۷۲۱۰۴۹	-۰.۱	سایر محصولات تخت‌نورد شده، از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، روکش شده، آبکاری شده یا اندوده شده	۲۲۴	۴۹
۱۲	۲۸۱۴۱۰	-۱.۲۵	آمونیاک بدون آب	۲۱۲	۶۸
۱۳	۳۹۰۲۱۰	-۰.۳۳	پلی پروپیلن	۱۶۹	۷۲
۱۴	۷۲۰۸۳۸	۰.۳۵	محصولات تخت‌نورد شده از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نورد شده، روکش نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت ۳ میلیمتر یا بیشتر ولی کمتر از ۴/۷۵ میلیمتر	۱۶۷	۷۶
۱۵	۷۲۱۳۹۱	۰.۰۵۹	میله‌ها، گرم نورد شده، به صورت تومارهای نامنظم پیچیده شده، از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج با مقطع عرضی دایره به قطر کمتر از ۱۴ میلیمتر	۱۴۸	۶۱
۱۶	۷۲۰۸۳۷	۰.۳۵	محصولات تخت‌نورد شده از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج، با پهنای ۶۰۰ میلیمتر یا بیشتر، گرم نورد شده، روکش نشده، آبکاری نشده و اندود نشده به ضخامت ۴/۷۵ میلیمتر یا بیشتر ولی از ۱ میلیمتر تجاوز نکند	۱۴۵	۴۰
۱۷	۴۰۰۲۲۰	۱.۲۶	کائوچوی بوتادین (BR)	۱۳۴	۳۸
۱۸	۷۲۰۷۱۱	-۰.۸	محصولات نیمه‌تمام از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج با سطح مقطع عرضی مربع یا مستطیل که اندازه پهنای آن کمتر از دو برابر ضخامت آن باشد	۱۱۴	۷۴۷
۱۹	۳۱۰۵۴۰	-۰.۷۱	دی هیدروژن‌نوار تو فسفات آمونیوم (فسفات مونو آمونیک) حتی به صورت مخلوط با هیدروژن‌نوار تو فسفات دی آمونیوم (فسفات دی آمونیک)	۱۰۹	۱۷
۲۰	۶۸۰۷۱۰	-۰.۰۲۴	اشیای ساخته شده از آسفالت یا از مواد همانند (مثلاً، قیر نفت، زفت قطران زغال-سنگ) به صورت رول	۹۳	۳۱
۲۱	۷۲۱۴۲۰	-۱.۳۷	سایر میله‌ها از آهن یا از فولادهای غیر ممزوج فقط آهن‌گری شده، گرم نورد شده یا گرم کشیده شده یا گرم اکستروود شده، همچنین آنهایی که بعد از نورد شدن تاب داده شده‌اند دارای دندان، برآمدگی، گودی یا سایر تغییر شکل یافتگی‌هایی باشند که در فرآیند نورد حاصل شده یا بعد از نورد تاب داده شده‌اند.	۷۸	۶۴۳
۲۲	۲۹۰۲۵۰	۰.۶۶	استیرن	۷۳	۳۲
۲۳	۳۹۲۰۲۰	-۰.۲۳	سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه از مواد پلاستیکی غیر اسفنجی، مستحکم‌نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه از پلیمرهای پروپیلن	۶۴	۴۱
۲۴	۲۹۲۶۱۰	۰.۸۵	اکریلونیتریل	۵۹	۱۵
۲۵	۲۹۰۲۴۳	۰.۲۸	پارا اکسیلن (pXylene)	۵۸	۲۲۵
۲۶	۷۰۱۰۹۰	-۰.۵۴	سایر قرابه، بطری، فلاسک، ظرف دهان گشاد، کوزه، لوله جای قرص، آمپول و سایر ظروف از شیشه، برای نقل و انتقال یا بسته‌بندی کالا؛ ظروف دهان گشاد برای محافظت؛ درپوش، سرپوش و سایر در پوشه‌ها از شیشه	۵۷	۲۷
۲۷	۷۳۰۶۶۱	-۰.۳۳	سایر لوله‌ها و پروفیل‌های توخالی (مثلاً، با درز جوش داده شده یا جوش داده نشده، پرچ شده یا به طریق مشابهی مسدود شده)، از آهن یا از فولاد از مقطع عرضی مربع یا مستطیل	۵۴	۲۲
۲۸	۹۴۰۳۶۰	-۰.۱۹	سایر میله‌های چوبی	۵۲	۳۸
۲۹	۷۴۰۸۱۱	-۰.۵۶	مفتول مسی که بزرگترین بعد سطح مقطع عرضی آن از ۶ میلیمتر بیشتر باشد	۵۰	۵۸

۳-۳- فرصت‌های تجاری ناشی از تحریم‌ها در بازار روسیه

با توجه به تحریم روسیه توسط اروپا، بازار این کشور خالی از محصولات صادراتی اتحادیه اروپا خواهد شد. لذا فرصت مناسبی است تا ایران بتواند نقش فعال‌تری در بازار روسیه ایفا نماید. طبق آمارهای رسمی، روسیه در سال ۲۰۲۰ نزدیک به ۴۹ میلیارد دلار کالا از کشورهای اروپایی که به تحریم‌های روسیه پیوسته‌اند (شامل انگلیس، ایتالیا، فرانسه، هلند و آلمان)، وارد کرده است (Trademap, 2022)، بنابراین هرچند بخشی از این کالاها از فناوری بالایی برخوردار هستند و در حال حاضر ایران توان تولید و جایگزینی آنها را ندارد، اما بدون شک کالاهای صادراتی ایرانی این ظرفیت را دارند که بخشی از این بازار را به خود اختصاص دهند. البته باید توجه داشت که بازار روسیه منطبق با استانداردهای اروپایی کار می‌کند و پیش‌نیاز استفاده از فرصت موجود افزایش کیفیت و استانداردهای محصولات صادراتی است و در غیر این صورت مشابه موارد قبلی همچون تجربه عدم موفقیت ایران در بازار قطر در زمان تحریم این کشور توسط کشورهای عربی خلیج فارس و همچنین ناکامی در کسب سهم قابل توجهی از بازار کشورهای عراق و روسیه علی‌رغم تمایل دولت‌های میزبان، این فرصت برای توسعه صادرات کشور نیز از دست خواهد رفت.

به منظور شناسایی بهتر پتانسیل‌های موجود و در دسترس بازار روسیه برای صادرکنندگان ایرانی، ابتدا کد ۶ رقمی محصول بر اساس طبقه‌بندی HS مشترک محصولات عمده صادراتی EU-28 به روسیه (حدود ۵۰۰ میلیون دلار و بالاتر) و سپس محصولات عمده صادراتی ایران (حدود ۱۰۰ میلیون دلار و بیشتر) بر اساس آمار مرکز تجارت بین‌الملل، بررسی و سپس محصولات متناظر استخراج گردید. بنابراین، این محصولات (۳۹ محصول) که در جدول شماره ۴ و به ترتیب حجم واردات روسیه از اتحادیه اروپا نشان داده شده‌اند، قابلیت تمرکز و بررسی بیشتر برای افزایش صادرات ایران به روسیه را دارا هستند.

همانطور که مشاهده می‌شود، ۴ محصول: "سایر داروهای (به‌استثنای محصولات شماره ۰۲، ۳۰، ۰۵ یا ۰۶ (۳۰) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آنهایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به‌صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی"، "پلیاتیلین با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر"، "پلیاتیلین با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴" و "سایر وسایل انواع شیر و وسایل همانند برای لوله، دیگ آب گرم یا بخار، منبع، بشکه یا همانند، همچنین شیرهای تقلیل فشار و شیرهای کنترل شونده به وسیله ترموستات" با توجه به ارزش بالای ۵۰۰ میلیون دلاری واردات روسیه از اتحادیه اروپا فرصت بسیار ارزشمندی را برای صادرکنندگان ایرانی فراهم کرد.

همچنین به ترتیب حجم صادرات ایران، کالاهای "پلی (کلرووینیل)، مخلوط نشده با سایر مواد"، "سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه‌ها از مواد پلاستیکی غیراسفنجی، مستحکم‌نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه با مواد دیگر؛ از پلیمرهای اتیلن"، "سایر شیرینی (همچنین شکلات سفید)، بدون کاکائو"، "سایر محصولات خبازی، نان شیرینی‌سازی یا بیسکوئیت‌سازی، حتی دارای کاکائو؛ فطیر (Communion wafers) کاشه خالی برای مصارف داروئی، خمیر برای لاک و مهر، خمیرهای خشک کرده آرد، نشاسته یا فکول به‌شکل ورق (Rice paper) و محصولات همانند"، "پلیاتیلین با وزن مخصوص (چگالی) کمتر

از ۰/۹۴ و " پلیاتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر" با حجم صادراتی بالای ۷۰ میلیون دلار، بیشترین سهم در سبد صادراتی ایران در لیست تهیه شده را دارا بودند، که نشان دهنده قابلیت بالای تولیدکنندگان ایرانی برای توسعه صادرات کالاهای مورد نظر است.

همچنین از منظر بالاترین درجه پیچیدگی نیز، کالاهای " سایر وسایل انواع شیر و وسایل همانند برای لوله، دیگ آب گرم یا بخار، منبع، بشکه یا همانند، همچنین شیرهای تقلیل فشار و شیرهای کنترل شونده به وسیله ترموستات"، " سایر اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری مشمول شماره‌های ۸۷۰۱ لغایت ۸۷۰۵"، "آنتی سرم‌ها و سایر مشتقات خونی"، " بدنه (از جمله اتاق راننده)، برای وسایل نقلیه مشمول شماره ۳ ۸۷"، " حوله‌های بهداشتی و تامپون‌ها، پوشک و پوشک کامل بچه و اشیای مشابه از هر جنس"، " سایر توربوجت‌ها (Turbo-jets)، توربوپراپلرها (Turbo-propellers) و سایر توربین‌های گازی"، " پلی (متیلن فنیل ایزوسیانات) (MDI خام، پلیمریک)" و " ایزوسیانات‌ها" با داشتن درجه پیچیدگی نزدیک به مثبت ۱ و بالاتر از اهمیت بسیار بالایی برای توسعه صادرات کشور و حرکت به سمت اقتصاد دانش‌بنیان برخوردار هستند.

جدول شماره ۴: تشابهات صادرات عمده اتحادیه اروپا (بالای ۵۰ میلیون دلار) به روسیه با صادرات عمده ایران به جهان (بالای ۱۰ میلیون دلار) سال ۲۰۲۰

واحد: میلیون دلار

ردیف	کد تعرفه	پیچیدگی	نام قلم	صادرات EU-28 به روسیه	صادرات ایران به جهان
۱	۳۰۰۴۹۰	۰.۶۲	سایر داروهای (به استثنای محصولات شماره ۰۲، ۰۳، ۰۴ یا ۰۵) متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده برای مصارف درمان یا پیشگیری از بیماری، عرضه شده به شکل مقادیر معین (از جمله آنهایی که از طریق عبور از پوست تجویز شده‌اند) یا به صورت بسته‌بندی برای خرده‌فروشی	۴,۳۱۹	۳۶
۲	۳۹۰۱۲۰	-۰.۲۱	پلیاتیلن با وزن مخصوص (چگالی) ۰/۹۴ یا بیشتر	۱,۸۳۲	۷۱
۳	۳۹۰۱۱۰	۰.۱۷	پلیاتیلن با وزن مخصوص (چگالی) کمتر از ۰/۹۴	۱,۵۰۷	۸۳
۴	۸۴۸۱۸۰	۱.۱۳	سایر وسایل انواع شیر و وسایل همانند برای لوله، دیگ آب گرم یا بخار، منبع، بشکه یا همانند، همچنین شیرهای تقلیل فشار و شیرهای کنترل شونده به وسیله ترموستات	۷۸۳	۲۷
۵	۸۷۰۸۹۹	۰.۸۲	سایر اجزاء و قطعات و متفرعات وسایل نقلیه موتوری مشمول شماره‌های ۸۷۰۱ لغایت ۸۷۰۵	۴۸۶	۲۵
۶	۲۱۰۶۹۰	-۰.۰۵۵	سایر فرآورده‌های غذایی که درجای دیگری گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد	۴۱۶	۳۰
۷	۳۹۲۶۹۰	۰.۷۴	سایر مصنوعات از مواد پلاستیکی و مصنوعات از سایر مواد مشمول شماره‌های ۳۹۰۱ لغایت ۳۹۱۴	۳۹۴	۵۵
۸	۷۳۲۶۹۰	۰.۶۸	سایر مصنوعات دیگر از آهن یا از فولاد	۲۹۳	۵۶
۹	۶۴۰۳۹۹	-۱.۰۸	سایر کفش با تخت بیرونی از کائوچو، پلاستیک، چرم طبیعی یا دوباره ساخته شده و با رویه از چرم طبیعی	۲۷۳	۱۳
۱۰	۳۰۰۲۱۲	۱.۱۸	آنتی سرم‌ها و سایر مشتقات خونی	۲۶۷	۴۴

صادرات ایران به جهان	صادرات به EU-28 روسیه	نام قلم	پسچیدگی	کد تعرفه	ردیف
۲۲	۲۵۰	سه‌چرخه‌ها، اسکوتر غیربرقی (Scooters)، اتومبیل‌های رکابزنی با پا و اسباب-بازی‌های چرخ‌دار مشابه؛ کالسکه‌های عروسک؛ عروسک‌ها؛ سایر اسباب‌بازی‌ها؛ مدل‌های کوچک اندازه شده ("مقیاس") و مدل‌های تفریحی مشابه، خواه کار کند یا کار نکند	۰۰۰۲۷	۹۵۰۳۰۰	۱۱
۲۲	۲۳۸	بدنه (از جمله اتاق راننده)، برای وسایل نقلیه مشمول شماره ۸۷۳	۰۰۸۱	۸۷۰۷۱۰	۱۲
۱۱	۲۳۳	حوله‌های بهداشتی و تامپون‌ها، پوشک و پوشک کامل بچه و اشیای مشابه از هر جنس	۰۰۹۱	۹۶۱۹۰۰	۱۳
۲۳	۲۱۷	فرآورده‌های بسته‌بندی شده برای خرده‌فروشی	۰۰۰۳۴	۳۴۰۲۲۰	۱۴
۱۸	۲۰۹	سایر اسکلت فلزی و اجزاء و قطعات آن (مثلاً، پل و قطعات پل، دریچه مهار آب، برج، منجنیق، پایه، ستون، سقفی، سوله، در و پنجره و چارچوب آنها، دوره و آستانه در، پشت دری، نرده) از چدن، آهن یا از فولاد؛ باستانی‌های ساختمان‌های پیش‌ساخته شماره ۰۶ ۹۴؛ صفحه، میله، پروفیل	۰۰۳۶	۷۳۰۸۹۰	۱۵
۳۸	۲۰۷	سایر میل‌های چوبی	۰۰۰۱۹	۹۴۰۳۶۰	۱۶
۱۴	۱۸۸	سایر رنگها (Paints) و ورنیها (از جمله لعاب‌ها و لاک‌ها) براساس پلیمرهای سنتتیک یا پلیمرهای طبیعی تغییر یافته از لحاظ شیمیایی، دیسپرسه یا حل شده در محیطی غیر آبی؛ محلولهای مشخص شده در یادداشت ۴ این فصل	۰۰۰۳	۳۲۰۸۹۰	۱۷
۵۲	۱۷۸	سایر شکلات و سایر فرآورده‌های خوراکی دارای کاکائو	۰۰۰۰۸۸	۱۸۰۶۹۰	۱۸
۹۲	۱۷۰	سایر محصولات خبازی، نان شیرینی‌سازی یا بیسکوئیت‌سازی، حتی دارای کاکائو؛ فطیر (Communion wafers) کاشه خالی برای مصارف دارویی، خمیر برای لاک و مهر، خمیرهای خشک کرده آرد، نشاسته یا فکول به شکل ورق (Rice paper) و محصولات همانند	۰۰۰۲۴	۱۹۰۵۹۰	۱۹
۱۲۸	۱۶۰	پلی (کلرووینیل)، مخلوط نشده با سایر مواد	۰۰۰۳۹	۳۹۰۴۱۰	۲۰
۲۵	۱۵۹	سایر توربوجتها (Turbo-jets)، توربوپراپلرها (Turbo-propellers) و سایر توربین‌های گازی	۰۰۰۲۳	۸۴۱۱۹۹	۲۱
۱۹	۱۵۵	اجزاء و قطعات ماشین‌آلات و دستگاه‌های جور کردن، غربال کردن، جدا کردن، شستن، خرد کردن، ساییدن، مخلوط کردن، ورز دادن خاک، سنگ، کلوخه‌ها یا سایر مواد معدنی به شکل جامد (از جمله پودر یا خمیر)؛ ماشین‌آلات به هم فشردن، شکل دادن یا قالب‌گیری کردن سوخت‌های معدنی جامد، خمیرهای سرا	۰۰۰۹۱	۸۴۷۴۹۰	۲۲
۱۰۳	۱۵۳	سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه از مواد پلاستیکی غیراسفنجی، مستحکم‌نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه با مواد دیگر؛ از پلیمرهای اتیلن	۰۰۰۷۳	۳۹۲۰۱۰	۲۳
۹۶	۱۴۴	سایر شیرینی (همچنین شکلات سفید)، بدون کاکائو	۰۰۰۶۵	۱۷۰۴۹۰	۲۴
۴۱	۱۴۰	سایر مواد آلی تانسپواکتیو (غیر از صابون‌ها)؛ فرآورده‌های تانسپواکتیو، فرآورده‌ها برای شست‌وشو (از جمله فرآورده‌های کمکی برای شست‌وشو) و فرآورده‌های تمیز کردن، حتی دارای صابون غیر از آنها؛ که مشمول شماره ۳۴۰۱ می‌باشند	۰۰۰۰۲	۳۴۰۲۹۰	۲۵
۱۸	۱۳۳	سایر نباتات زنده (همچنین ریشه آنها)، قلمه و پیوند؛ هاگ مولد قارچ	۰۰۰۹۶	۰۶۰۲۹۰	۲۶
۱۵	۱۱۸	سایر سیم عایق شده (از جمله سیم لعاب‌زده یا آنودیزه)، کابل (از جمله کابل هم محور «Co-axial»)، و سایر هادی‌های برق عایق شده، حتی جور شده با قطعات	۰۰۰۱۹	۸۵۴۴۴۹	۲۷

صادرات ایران به جهان	صادرات EU-28 به روسیه	نام قلم	پهچیدگی	کد تعرفه	ردیف
		اتصال؛ کابل الیاف اپتیکی (optical fiber Cables)، متشکل از الیاف منفرداً غلافدار شده			
۱۰	۱۰۵	پلی (متیلن فنیل ایزوسیانات) (MDI خام، MDI پلیمریک)	۱.۱۴	۳۹۰۹۳۱	۲۸
۴۱	۹۲	سایر صفحه‌ها، ورق‌ها، ورقه‌های نازک (Foil-Film)، باریک‌ها و تیغه از مواد پلاستیکی غیراسفنجی، مستحکم‌نشده، مطبق نشده، فاقد تکیه‌گاه یا جور نشده به طریق مشابه با مواد دیگر؛ از پلیمرهای پروپیلن	-۰.۲۳	۳۹۲۰۲۰	۲۹
۱۳	۹۲	کاشی و چهارگوش و لوح سرامیکی برای فرش کردن یا روکش کردن آتش‌دان یا دیوار؛ مکعب‌های سرامیکی و همانند برای موزائیک‌کاری حتی بر روی تکیه‌گاه؛ سرامیک‌های تمام‌کاری (جلا دادن) (finishing) با ضریب جذب آب وزنی حداکثر ۵/ درصد	-۰.۵۳	۶۹۰۷۲۱	۳۰
۱۸	۹۰	انباره‌های برقی (Accumulators)، شامل جداکننده‌های آنها، حتی به شکل مربع یا مستطیل یا سرباسید، از نوع مورد استفاده در راه انداختن موتورهای پیستونی	-۰.۲۶	۸۵۰۷۱۰	۳۱
۱۲	۷۸	رنگها (Paints) و ورنیها (از جمله لعاب‌ها و لاک‌ها) براساس پلیمرهای اکریلیک یا وینیل	-۰.۰۱۸	۳۲۰۹۱۰	۳۲
۱۱	۷۸	سایر کفش با تخت بیرونی از کائوچو، پلاستیک، چرم طبیعی یا دوباره ساخته و با رویه از مواد نسجی	-۱.۱۶	۶۴۰۴۱۹	۳۳
۱۱	۷۲	سایر میل‌های فلزی	۰.۲۸	۹۴۰۳۲۰	۳۴
۱۴	۶۶	سایر لوله، شیلنگ و لوازم و ملحقات آنها (مثلاً، اتصالات، زانویی، اتصالات لوله فلانج (Flange)، از مواد پلاستیکی	۰.۱۱	۳۹۱۷۳۹	۳۵
۳۲	۶۲	زیورآلات یا جواهرآلات و اجزای آنها از سایر فلزات گرانبها، حتی آبکاری شده، روکش شده یا پوشش شده با فلزات گرانبها	-۰.۸۳	۷۱۱۳۱۹	۳۶
۱۱	۵۶	سایر ساختمان‌های پیش‌ساخته	۰.۰۵۴	۹۴۰۶۹۰	۳۷
۱۵	۵۱	ایزوسیانات‌ها	۰.۹۹	۲۹۲۹۱۰	۳۸
۱۷	۵۱	سایر لوازم برای ساختمان از مواد پلاستیکی، که در جای دیگر گفته نشده و مشمول شماره دیگر تعرفه نشده باشد	۰.۲۶	۳۹۲۵۹۰	۳۹

۴- فرصت‌های بوجود آمده از تحریم‌ها و واکنش سایر کشورها

چین: رفتارهای چین در قبال تهاجم روسیه و تحریم‌های غرب علیه این کشور دوگانه بوده است. در حوزه‌های کم ریسک تعامل با روسیه را افزایش داده است، اما در عین حال بانک‌های بزرگ خود را از تامین مالی تجارت با روسیه منع کرده و بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیایی را نیز واردار به تعلیق قراردادهای سرمایه‌گذاری با روسیه کرده است. افزون بر این چین به صورت بسیار تدریجی فاصله خود با روسیه را در این بحران افزایش می‌دهد. چین در هفته‌های اخیر از حمایت ضمنی از روسیه به سوی تاکید بر توقف جنگ تغییر موضع داده است. افزایش تنش میان روسیه و غرب می‌تواند به تحریم صنعت انرژی روسیه و بی‌ثباتی در اتحادیه اروپا به عنوان مهمترین شریک تجاری چین منجر شود. هر دوی این رخدادهای کابوسی برای رهبران بیجینگ است.

برخی شرکت‌های چینی مذاکره برای سرمایه‌گذاری و افزایش سهم در شرکت‌های بزرگ روسی را آغاز کرده‌اند. در هفته‌های اخیر گزارش‌های مبنی بر تمایل فزاینده شرکت‌های چینی برای سرمایه‌گذاری در شرکت‌های معدنی روسی به ویژه شرکت‌های بزرگ این کشور منتشر شده است. بر مبنای این گزارش‌ها شرکت‌های چینی به ویژه به سرمایه‌گذاری در شرکت‌های نفتی روسیه و شرکت‌های این کشور که در حوزه تولید آلومینیوم فعالیت می‌کنند ابراز تمایل کرده‌اند. بر مبنای گزارش‌های رسانه‌ای مذاکرات برای سرمایه‌گذاری چینی‌ها در این شرکت‌ها آغاز شده است اما هنوز در مراحل اولیه قرار دارد. این روند در حالی آغاز شده است که تقریباً تمامی شرکت‌های بزرگ غربی به همکاری با روسیه پایان داده‌اند.

پاکستان: روسیه با پاکستان به توافقات اقتصادی جدیدی دست یافته است. به بیان دقیق‌تر پاکستان با استفاده از فرصت انزوای کم نظیری که تحریم‌های غرب برای روسیه فراهم آورده است در پی امتیازگیری از این کشور است. عمران خان نخست‌وزیر پاکستان پس از وقوع جنگ اوکراین به روسیه سفر کرد و دو توافق مهم با این کشور منعقد نمود.

توافق نخست در حوزه واردات گندم از روسیه است. بر مبنای این توافق پاکستان در آینده نزدیک دو و نیم میلیون تن گندم از روسیه وارد خواهد کرد. توافق دوم در حوزه واردات گاز از روسیه است. پاکستان و روسیه در سال ۲۰۱۵ توافق اولیه تحت عنوان پاکستان استریم را امضا کردند. در قالب این توافق گاز روسیه از طریق خط لوله ۱۱۰۰ کیلومتری به پاکستان انتقال پیدا خواهد کرد. این توافق در سال ۲۰۱۵ امضا شد اما از آن زمان تاکنون پیشرفت چندانی نداشته است. اکنون رهبران دو کشور احیای این توافق و اجرایی شدن آن را مورد تاکید قرار دادند قرار است این خط لوله توسط شرکت‌های روسی و با سرمایه‌گذاری روسیه احداث شود. در مورد امکان اجرایی شدن این قرارداد نمی‌توان چندان سخن گفت اما فرصت طلبی پاکستان در این میان قابل تامل است.

ترکیه: این کشور اعلام کرده است که تجارت با روسیه را با استفاده از ارزش‌های محلی ادامه می‌دهد. روسیه یکی از مهمترین شرکای تجاری ترکیه است. از هنگام آغاز بحران اوکراین روسای جمهور ترکیه و روسیه چندین بار با یکدیگر گفتگو کردند. دولت ترکیه اعلام کرده است علیرغم تحریم‌های اعمال شده علیه روسیه به تجارت با این کشور ادامه خواهد داد. **مهمترین رقیب ایران در بهره‌گیری از فرصت جدید ترکیه است.**

امارات: امارات متحده عربی نیز می‌کوشد از فرصت‌های ناشی از تحریم روسیه بهره‌برداری نماید. تحریم‌های مالی بی‌سابقه علیه روسیه مشکلات جدی برای سرمایه‌داران بزرگ روس در مجموع حدود ۸۰ میلیارد دلار از ثروت خود را در پیامد تحریم‌ها از دست داده‌اند. دولت روسیه و سرمایه‌داران بزرگ این کشور به دنبال کشورهایی می‌گردند که زمینه را برای دور زدن تحریم‌ها فراهم آورند. در این میان کشورهای عربی و به ویژه امارات عربی متحده یکی از انتخاب‌های ثروتمندان روس محسوب می‌شوند.

واکنش کشورهای کلیدی در جهان عرب به ویژه عربستان سعودی مصر و امارات به تحریم‌های آمریکا، مخالفت ضمنی بوده است. مصر نگران تداوم سرمایه‌گذاری ۲۵ میلیارد دلاری روسیه برای ایجاد نیروگاه هسته‌ای در این

کشور است. عربستان سعودی از برخورداردهای دولت بایدن به تنگ آمده و می‌کوشد روابط رو به گسترش خود با روسیه را حفظ نمایند. امارات عربی متحده نیز می‌کوشد روابط را با روسیه توسعه دهد.

در این میان نقش امارات عربی متحده به عنوان هاب تجاری و مالی بیش از باقی کشورهای عربی است. بر مبنای آمارهای مراکز معتبر بیش از ۳۰۰۰ شرکت روس در امارات عربی متحده ثبت شده است. بیش از صد هزار نفر از شهروندان روسیه در امارات زندگی می‌کنند و سالانه حدود یک میلیون نفر توریست روسی از امارات دیدن می‌کنند. ۳۸ نفر از ثروتمندان روس که روابط نزدیکی با کرملین ندارند داراییهای در مجموع ارزش حدود ۳۱۴ میلیون دلار در دبی در اختیار دارند. افراد نزدیک به پوتین حداقل ۷۶ ملک مجلل در دبی در اختیار دارند که ارزش برخی از آنها به ۲۵ میلیون دلار بالغ می‌شود.

امارات عربی متحده پس از تحریم ثروتمندان روسیه برای حضور آنان در دبی چراغ سبز نشان داده است و خبرها حکایت از حضور برخی از مهمترین الیگارش های روسیه در دبی دارد. سیستم مالی امارات عربی متحده در سالهای اخیر فضای امنی برای طیف وسیعی از ثروتمندان در کشورهای مختلف ایجاد کرده است و کانون بخشی از رسوایی های مالی قابل توجه در جهان بوده است. همین امر باعث شده تا FATF امارات عربی متحده را در لیست خاکستری قرار دهد.

با وجود این، امارت می‌کوشد از تحریم های روسیه به عنوان یک فرصت استفاده کرده و نه تنها روابط خود را با روسیه گسترش دهد بلکه زمینه را برای جذب برخی از سرمایه های روسی فراهم آورد. از سال ۲۰۱۳ تاکنون ولیعهد امارات عربی متحده ۶ بار به روسیه سفر کرده است. این کشور به قطعنامه اخیر شورای امنیت علیه تجاوز روسیه به اوکراین رای ممتنع داد و همراه با عربستان سعودی به فشارهای دولت بایدن برای تزریق بیشتر نفت به بازار واکنش منفی نشان داد. حتی گفته می‌شود که ولیعهد این کشور تقاضای بایدن برای گفتگوی تلفنی را رد کرده است. در صورتی که سرمایه داران روس به سوی امارات گسیل شوند نوع جدیدی از رابطه میان امارات و روسیه احتمالاً شکل خواهد گرفت.

۵- بحران اوکراین و اقتصاد ایران، مروری بر پیامدها و واقعیات

همانطور که نشان داده شد جنگ در اوکراین به لحاظ روابط اقتصادی مستقیم بین ایران و اوکراین، نمی‌تواند اثرگذاری قابل ملاحظه‌ای داشته باشد. با این وجود ماهیت این جنگ و نقش اوکراین و روسیه در اقتصاد جهانی و همچنین تحولات ناشی از این رویداد بدون شک تغییراتی را در عرصه اقتصاد و سیاست بین‌الملل بوجود خواهد آورد که ایران نیز از آنها متأثر خواهد شد. در ادامه سعی می‌شود با اجتناب از تکیه بر اظهارنظرهای شخصی و صرفاً مبتنی بر آمارها و تحلیل‌های علمی موجود، اصلی‌ترین پیامدهای مورد انتظار در این خصوص که از زاویه منافع اقتصادی ایران حائز اهمیت هستند، به صورت موردی برجسته شود:

- چشم‌انداز گسترش درگیری‌های نظامی: از روزهای ابتدایی شروع این بحران، این احتمال در رسانه‌ها مطرح شد که این درگیری می‌تواند نقطه شروعی برای جنگ جهانی سوم قلمداد شود. با این حال **بررسی**

آمارهای تجاری در سطح بین‌المللی، احتمال گسترش درگیری‌های بین روسیه و غرب را در کوتاه مدت غیرمحمتمل نشان می‌دهد. طبق آمارهای سایت پیچیدگی اقتصادی، در سال ۲۰۲۱ از صادرات ۴۱۵ میلیارد دلاری روسیه، حدود نصف آن یعنی ۲۰۴ میلیارد دلار به مقصد کشورهای اروپایی بوده است. در طرف مقابل نیز از ۲۶۲ میلیارد واردات روسیه در سال ۲۰۲۱، حدود ۱۱۱ میلیارد دلار آن از کشورهای اروپایی تامین می‌شود. این داده‌ها به روشنی وابستگی قابل ملاحظه اقتصادی بین روسیه و اروپا را نشان می‌دهد و حاکی از آن است که علی‌رغم تشدید تنش‌ها، اما رویارویی مستقیم نظامی بین روسیه و ناتو ضربه جدی به منافع اقتصادی هر دو طرف وارد خواهد نمود و بنابراین در کوتاه‌مدت دور از انتظار به نظر می‌رسد.

● چشم‌انداز بازار انرژی: تشدید تنش‌ها بین غرب و روسیه بر سر اوکراین، نگرانی‌ها را در مورد تبعات کاهش یا قطع احتمالی جریان گاز روسیه به اروپا و پیامدهای احتمالی آن بر بازار انرژی در سطح بین‌المللی افزایش داده است. روسیه از لحاظ تاریخی بزرگترین تامین کننده گاز اتحادیه اروپا بوده است. پس از بروز اختلافات گازی میان روسیه، اوکراین و اروپا در سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۹ و به دنبال آن وقوع بحران اوکراین در سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۴، اتحادیه اروپا به فکر کاهش وابستگی خود به واردات گاز روسیه افتاد. با این وجود، روسیه همچنان تامین کننده ۴۰ درصد گاز مصرفی اتحادیه اروپاست. تردیدی وجود ندارد که روسیه از صادرات گاز خود به اروپا به عنوان یک اهرم فشار برای امتیازگیری در حوزه سیاست استفاده می‌کند. همین امر موجب شده است که همزمان با تشدید منازعات، نگرانی‌های جدی برای ثبات بازار گاز در سطح جهانی بوجود بیاید. این نگرانی‌ها محدود به بازار گاز نبوده و به سایر بازارهای جهانی انرژی و به طور مشخص بازار نفت نیز سرایت کرده است. به طوری که طی روزهای اخیر قیمت هر بشکه نفت خام برنت رقم کم سابقه ۱۰۵ دلار را تجربه نمود.

هرچند که برای تحلیل بازارهای انرژی در میان مدت و بلند مدت باید معادلات و متغیرهای بسیار متنوع و پیچیده‌ای را در نظر گرفت و صرفاً با تکیه بر تحولات اوکراین نمی‌توان پیش‌بینی معتبری از بازارهای انرژی ارائه داد، اما بدون شک هم بواسطه تحلیل‌های موجود و هم واقعیات مشاهده شده عینی در روزهای ابتدایی حمله روسیه به اوکراین، می‌توان اینگونه استدلال نمود که حداقل در کوتاه‌مدت این شوک منجر به نوسانات افزایشی قیمت انرژی در بازارهای جهانی خواهد شد که این مسئله پیامدهای قابل ملاحظه‌ای برای ایران به عنوان یک کشور صادرکننده نفت و یکی از کشورهای دارای منابع گازی به همراه خواهد داشت.

افزایش قیمت نفت باعث افزایش درآمدهای دلاری کشور و تقویت قدرت چانه‌زنی ایران به عنوان یک صادرکننده نفت در بازارهای جهانی و مناسبات اقتصاد سیاسی بین‌المللی خواهد شد. همچنین ایران دارای ذخایر قابل ملاحظه گازی است در سطح بین‌المللی است. به طوری که به استناد گزارش اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده^۱ در سال ۲۰۲۰ بعد از روسیه، ایران با ۳۳,۷۲۱ میلیارد متر مکعب، دومین

^۱ U.S. Energy Information Administration

کشور دارای منابع گازی جهان بشمار می‌رود. حدود ۱۴۵ میدان هیدروکربنی و ۲۹۷ مخزن نفت و گاز در ایران کشف شده است و کشور پتانسیل کشف میادین و مخازن بیشتری را نیز دارد. البته **باتوجه به این واقعیت که ایران در حال حاضر سهم کمی از ذخایر گاز خود را تولید می‌کند، یکی از معدود کشورهایی است که می‌تواند مقادیر بسیار بیشتری گاز طبیعی را در آینده تامین نماید. بنابراین در میان مدت و بلندمدت قابلیت ایران برای نقش‌آفرینی در راستای افزایش ثبات در بازار جهانی گاز، می‌تواند به عنوان یکی از اهرم‌های مذاکراتی در راستای تشویق طرف‌های غربی برای رفع تحریم‌ها و سرمایه‌گذاری صنعتی در ایران مورد استفاده قرار گرفته شود.**

- **هزینه‌های بالای این جنگ برای روسیه:** در ظاهر روسیه توانسته است با تکیه بر قدرت نظامی خود خیلی سریع در خاک اوکراین پیشروی کند. تحلیلگران رسانه‌ای عموماً این مسئله را به عنوان نقطه ضعف غرب در حمایت از متحدانش و توان نظامی بالای روسیه مورد ارزیابی قرار می‌دهند. البته این گزارش بدنبال تحلیل میزان موفقیت نیروهای روس در تحقق اهداف نظامی آن نیست و قضاوتی در خصوص چشم‌انداز شکست کامل نیروی نظامی اوکراین نیز ارائه نمی‌دهد. با این وجود **حتی اگر روسیه در فاصله زمانی کوتاه بتواند کل اوکراین را اشغال کند، باز هزینه‌های بسیار زیادی متحمل خواهد شد. طبق محاسبات کینگز کالج لندن، جنگ اوکراین روزانه معادل ۱۵ میلیارد پوند هزینه به روسیه تحمیل می‌کند که این رقم برای خزانه‌داری روسیه مبلغ هنگفتی است.**

بعلاوه، همانطور که در بخش سوم گزارش مورد اشاره قرار گرفت، علی‌رغم عدم مداخله نظامی آمریکا و کشورهای اروپایی در این جنگ، اما اقدامات تحریمی بسیار قابل ملاحظه‌ای طی روزهای اخیر در قبال روسیه اتخاذ شده است که با توجه ساختار تک محصولی و غیرپیچیده اقتصاد روسیه این انتظار می‌رود که آسیب‌های جدی به اقتصاد این کشور وارد نماید.

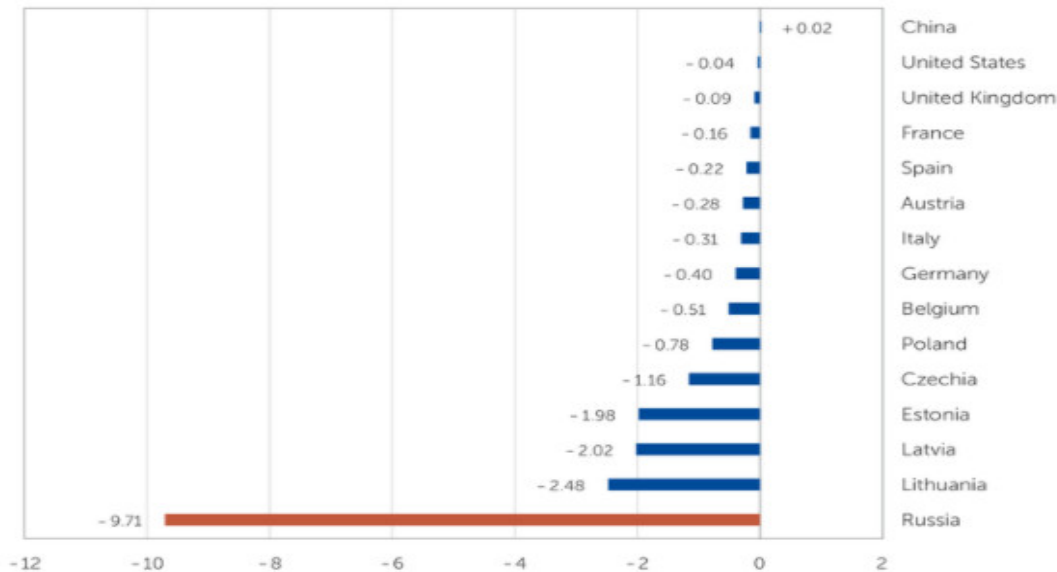
- **آثار دراز مدت تحریم‌های روسیه بر اقتصادهای بزرگ جهان:** یکی از موسسات معتبر در تحلیلی آثار دراز مدت این تحریم‌ها بر تولید ناخالص داخلی سالانه روسیه، چین، ایالات متحده و طیفی از کشورهای اروپایی را محاسبه کرده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اقتصاد روسیه بیشترین آسیب را از تحریم خواهد دید، به گونه‌ای که تولید ناخالص داخلی این کشور حدود ۱۰ درصد افت خواهد کرد. کشورهای کوچکی که در کنار روسیه قرار دارند نیز تا حد اندکی از این تحریم‌ها آسیب خواهند دید، اما قدرت‌های اقتصادی اروپا چندان آسیبی نخواهند دید. ایالات متحده نیز چندان از این تحریم‌ها متاثر نخواهد شد. از طرف دیگر بر خلاف آنچه تصور می‌شود اقتصاد چین نیز برنده بزرگ این جنگ نخواهد بود زیرا تولید ناخالص داخلی چین نیز تنها دو صدم درصد رشد خواهد کرد.

نمودار ۳: تاثیرات درازمدت تحریم‌ها علیه روسیه بر تولید ناخالص سالانه طیفی از کشورها

Trade restrictions with Russia

Long-term effects on annual economic output (GDP), percent

Source: „Cutting through the value chain: The long-run effects of decoupling the East from the West“ Felbermayr, Mahikow, Sandkamp (2022)

ifw-kiel.de

- کاهش تاثیرپذیری تحریم‌های بین‌المللی همزمان با گسترش دامنه شمول آنها: همانطور که مورد اشاره قرار گرفت، اقتصاد روسیه در آستانه آن قرار دارد که تحریم‌های اقتصادی - بعضاً مشابه تحریم‌های سال‌های اخیر ایران- را از سوی آمریکا و اروپا تجربه کند. موسسه کستلوم که تحریم‌ها در جهان را رصد می‌کند در گزارشی با احتساب تحریم‌های جدید پس از حمله روسیه به اوکراین اعلام کرده است که این کشور با سبقت گرفتن از ایران، حالا تحت تحریم‌ترین کشور دنیاست. پس از حمله روسیه، این کشور با موجی از تحریم‌های غرب مواجه شد و به گزارش موسسه کستلوم، از ۲۲ فوریه/۳ اسفند با ۲ هزار و ۷۷۸ تحریم جدید روبرو شده است که شامل تحریم افراد و نهادها می‌شود. پیش از موج جدید تحریم‌ها، روسیه پس از ایران و بالاتر از سوریه، دومین کشور تحت تحریم جهان بود. بنابراین گزارش، تعداد کل تحریم‌ها علیه روسیه به ۵ هزار و ۵۳۲ مورد رسیده است که از ایران با ۳ هزار و ۶۱۶ مورد، سوریه با ۲ هزار و ۶۰۸ مورد و کره شمالی با ۲ هزار و ۷۷ مورد تحریم بالاتر رفته است.

از یک زاویه این می‌تواند خبر مثبتی برای اقتصاد ایران در نظر گرفته شود، چرا که در صورت شکست مذاکرات برجامی، این پتانسیل وجود دارد که فشارهای تحریمی بر ایران کاهش پیدا کند. طبیعتاً در چنین شرایطی دولت و بخش خصوصی روسیه همراهی و همکاری بیشتری برای تجارت با ایران تحت تحریم و انجام مبادلات تهاتری و کالا به کالا از خود نشان خواهند داد. همچنین با توجه به روابط استراتژیک

چین و روسیه بویژه وابستگی بالای چین به گاز روسیه، همکاری کامل این کشور با تحریم‌های روسیه دور از انتظار به نظر می‌رسد، لذا گسترش کشورهای تحت تحریم عملاً منجر به کاهش کارآمدی نظام تحریم‌های بین‌المللی خواهد شد.

آینده برجام: مذاکرات وین در هفته‌های اخیر به مرحله نهایی رسید و حتی سخن از حضور وزرای خارجه برای اعلام توافق به میان آمد. در این مرحله فشار رقابت بر سر دستاوردها یا سهم از کیک افزایش یافت. روسیه که در پیامد جنگ اوکراین تحت تحریم‌های شدید قرار گرفته خواستار ارائه تضمین کتبی مبنی بر عدم تاثیرگذاری تحریم‌ها علیه این کشور بر روابط تجاری آن با ایران شد. این درخواست نخستین معمای مذاکراتی را ایجاد کرد. ارائه چنین تضمینی به روسیه در واقع ارائه سهم بیشتری از کیک به آن است و از دیگر سو بدون روسیه شکل دهی به توافق دشوار و مذاکرات با خطر فروپاشی مواجه است. حذف روسیه به چند دلیل امکان‌پذیری چندانی ندارد:

- روسیه شریک نزدیک ایران است و احتمالاً ایران با چنین اقدامی موافق نیست.
- روسیه شریک نزدیک چین، بازیگر کلیدی مذاکرات است و احتمالاً چین نیز به آسانی با حذف این کشور موافقت نمی‌کند.
- روسیه نقش کلیدی در اجرای تعهدات هسته‌ای ایران دارد. به دیگر سخن بخش اجرای تعهدات ایران بدون حضور و همکاری روسیه امکان‌پذیری ندارد. بدون حضور این کشور باید این نقش به طرف دیگری انتقال داده شود که امکان چنین تغییری و زمان انجام آن چندان روشن نیست.

در صورتی که روسیه در روزهای آتی به توافقی با سایرین بر سر معافیت روابط این کشور با ایران از تحریم‌های آمریکا نرسد، معمای مذاکراتی شکل پیچیده‌ای به خود می‌گیرد. "گزینه‌های دیگری" که از آنها سخن گفته می‌شود هیچ‌یک به آسانی قابل انجام نخواهند بود. اشاره شد که گزینه حذف روسیه به دلایل چندی به آسانی قابل تحقق نخواهد بود.

گزینه دیگر شکل دهی به نوعی توافق موقت و مشروط با ایران است، بدان معنا که آمریکا بخشی از تحریم‌های ایران را لغو نماید و ایران برنامه هسته‌ای خود را در وضعیت فعلی متوقف نماید. از گذشته ایران به چنین توافقی به شدت واکنش منفی نشان داده و اکنون نیز احتمال پذیرش آن اندک است. بنابراین در کوتاه مدت اقناع روسیه و یافتن راه حلی برای جلب موافقت این کشور با اعلام توافق هسته‌ای کم‌هزینه‌ترین گزینه برای حل معمای مذاکراتی محسوب می‌شود.

معمای دوم مذاکراتی بر سر سهم ایران و آمریکا از کیک توافق شکل گرفته است. ایران استدلال می‌کند تمامی تحریم‌هایی که بر منفعت اقتصادی این کشور از توافق تاثیر منفی می‌گذارند باید لغو یا تعلیق گردند. در مقابل آمریکا لیستی تحت عنوان "لیست قرمز" ارائه داده است که تحریم‌های غیرقابل رفع را که به

دلایل غیرهسته‌ای در دوره ترامپ وضع شده‌اند را در بر می‌گیرد. ایران معتقد است که این لیست بخشی از تحریم‌های هسته‌ای است که در دوره ترامپ برجسب جدیدی یافته و باید رفع شود.

از میان دو معمای مورد اشاره در بالا، حل و فصل معمای نخست که تقاضای روسیه را در بر می‌گیرد دشوارتر است. روسیه به صورتی موفقیت‌آمیز برجام را به جنگ اوکراین گره زده است و خواسته‌های فرابرجامی مطرح کرده است. احتمالاً روسیه از روند خروج کم‌هزینه آمریکا از برجام و نیز اطمینان از حرکت نکردن ایران به سوی تولید سلاح هسته‌ای به این جمع‌بندی رسیده است که می‌تواند تا مدتی برجام را به عنوان گروهان جنگ اوکراین نگهدارد.

بخش خصوصی ایران در یک دهه اخیر شدیداً از تلاطم‌های ناشی از مذاکرات هسته‌ای ضربه خورده است. در شرایط کنونی تلاطم فزاینده در سیاست بین‌الملل نیز به آن افزوده شده است. تلاطم سیاست بین‌الملل احتمالاً افزایش خواهد یافت و متاثر از آن پیش‌بینی‌پذیری ایران نیز کاهش خواهد یافت. **بخش خصوصی نیازمند تمرکز بر برنامه ریزی‌های کوتاه‌مدت و یافتن راهی برای سازگاری با نااطمینانی‌های فزاینده است. مدل‌های کسب و کار در ایران نیازمند بازطراحی بر مبنای شرایط عمیقاً متفاوت اقتصادی سیاسی بین‌الملل است. جهان با ثبات دیگر وجود ندارد.**

- **بحران در عرضه کالاهای اساسی همچون گندم، ذرت و دانه‌های روغنی:** هرچند همانطور که در قسمت بررسی آمارهای تجاری ایران و اوکراین مورد بررسی قرار گرفت، اوکراین در کالاهای اساسی مورد اشاره جزء تامین‌کنندگان اصلی کشور به شمار نمی‌رود و سهم قابل توجهی از بازار ایران را در اختیار ندارد، لذا قطع صادرات اوکراین به صورت مستقیم تهدیدی برای ثبات بازار کالاهای اساسی در ایران به شمار نمی‌رود، با این وجود باید در نظر داشت که هر دو کشور اوکراین و روسیه جزء کشورهای اصلی صادرکننده کالاهایی از قبیل گندم، ذرت و دانه‌های روغنی هستند. به طور مشخص طبق آمارهای سایت پیچیدگی اقتصادی در سال ۲۰۱۹:
  - اوکراین ۷,۳ درصد از بازار جهانی گندم به ارزش ۳,۱۱ میلیارد دلار و روسیه ۱۸,۴ درصد از این بازار را به ارزش ۸,۱۴ میلیارد دلار در اختیار دارند.
  - همچنین اوکراین بزرگترین صادرکننده دانه آفتابگردان و روغن آفتابگردان در سال ۲۰۱۹ بود و ۴۵,۸ درصد از صادرات جهانی را به خود اختصاص داد و پس از آن روسیه با سهم ۲۳,۴ درصدی از صادرات، در رتبه دوم ایستاد.
  - در بازار ذرت نیز اوکراین با صادرات ۴,۷۷ میلیارد دلاری در سال ۲۰۱۹، بعد از آمریکا، برزیل و آرژانتین، چهارمین صادرکننده بزرگ ذرت در بازارهای جهانی محسوب می‌شود.
- بنابراین با توجه به سهم بالای این دو کشور در بازارهای مذکور، کمبود عرضه و افزایش قیمت حداقل در کوتاه‌مدت اجتناب‌ناپذیر به نظر رسد. این موج افزایش قیمت در کنار روند صعودی قیمت کالاهای**

مذکور تحت تاثیر بحران کرونا طی دو سال گذشته به ناپایداری و نوسانات صعودی در بازارهای جهانی دامن خواهد زد. این مسئله از آن حیث برای اقتصاد ایران حائز اهمیت است که کالاهای مذکور تحت شمول ارز ترجیحی قرار دارند و از این زاویه هزینه‌های دلاری دولت در ماه‌های پیش‌رو افزایش پیدا می‌کند.

۶- سخن پایانی

کاهش وابستگی آمریکا به بازارهای انرژی خاورمیانه، پیشتازی چین در اقتصاد جهانی، خروج آمریکا از افغانستان، سرمایه‌گذاری قابل توجه چین در کشورهای متحد آمریکا همچون کشورهای عربی و اسرائیل و ابراز عدم رضایت علنی آمریکا از این همکاری‌ها و البته اقدامات اخیر روسیه در اوکراین، همگی نشانه‌های این واقعیت است که مناسبات حاکم بر روابط بین‌الملل که از زمان جنگ جهانی دوم بر محور آمریکا نظم یافته بود، در حال تغییر است. فارغ از دلایل شکل‌گیری این تغییرات و چشم‌اندازهای بلندمدت اقتصاد جهانی و توازن نهایی کشورها در نظم جدید، یک ویژگی در خصوص فرآیند در حال گذار روابط بین‌الملل از هم اکنون مشخص است؛ اقتصاد در سطح جهانی در حال ژئوپولوتیکی شدن است؛ به این معنا که سیاست و روابط سیاسی نسبت به منافع اقتصادی در اولویت خواهند بود و این ملاحظات سیاسی خواهند بود که حرف آخر را در اقتصاد می‌زنند. بنابراین آرامشی که بر بخش اعظم اقتصاد جهانی طی دهه‌های اخیر بر محوریت آمریکا شکل گرفته بود در حال اضمحلال است و دولت‌ها و فعالان اقتصادی بخش خصوص باید خود را برای تحولات پیش‌رو آماده نمایند. به عبارت دیگر، هرچند که ممکن است بحران اوکراین با توافق طرفین فروکش نماید، اما کارشناسان معتقدند که روند تحولات و تنش‌ها در سطح بین‌المللی متوقف نخواهد شد.

این گزارش مبتنی بر مستندات موجود، سعی در ارائه یک برداشت اولیه از کانال‌های تاثیرگذار بحران اوکراین بر اقتصاد ایران را به خوانندگان داشته است و لذا برای انجام پیش‌بینی و تحلیل‌های علمی قابل اتکا در مورد آینده این بحران به اطلاعات بیشتری از تحولات جاری نیاز است. هنوز زود است که بتوان در مورد مثبت و یا منفی بودن برآیند پیامدهای حاصل از این جنگ برای ایران قضاوت کلی نمود. در عین حال آنچه مسلم است، کنش‌گری نظام تصمیم‌گیری کشور در راستای استفاده از فرصت‌های احتمالی همچون خلاء بوجود آمده در بازار روسیه و استفاده از فرصت موجود برای بستن پرونده هسته‌ای کشور قبل از آنکه این بحران فروکش کند؛ در کنار اتخاذ تدابیر مبتنی بر نظرات علمی و کارشناسی و برنامه‌ریزی هدفمند برای مواجهه با تهدیدهای احتمالی همچون افزایش قیمت‌های جهانی کالاهای اساسی خوراکی، می‌تواند کلید عبور موفق ایران از این بحران جهانی تلقی شود. به علاوه چه در کوتاه‌مدت و چه در میان‌مدت دولت نقش کلیدی برای فراهم نمودن زیرساخت‌های مورد نیاز بخش خصوصی در راستای توسعه صادرات به روسیه برعهده دارد، از جمله:

- در **کوتاه‌مدت** اقداماتی از قبیل رفع موانع سیاسی در مسیرهای ترانزیتی ایران و روسیه، همچون مسیر زمینی ترکمنستان و مسیر قزاقستان، در کنار اقدامات تسهیل‌گرایانه در راستای بهبود وضعیت حمل و نقل در دریای خزر و بندر آستارا جزء پیش‌نیازهای استفاده از فرصت‌های تجاری در روسیه بشمار می‌رود. همچنین باید توجه داشت

که بواسطه شرایط تحریمی روسیه، وضعیت قدرت چانه‌زنی ایران در عرصه منطقه اوراسیا بهبود یافته است. از این منظر این شرایط می‌تواند فرصت مناسبی برای بهبود جایگاه ایران در کریدورهای تجاری منطقه اوراسیا و همچنین در سازمان‌های منطقه‌ای مانند بانک توسعه آسیا فراهم نماید.

به‌علاوه، حداقل در کوتاه‌مدت دسترسی به نظام بانکی بین‌المللی همچنان یکی از موانع پیش‌روی اقتصاد ایران به حساب می‌آید، لذا با توجه به شرایطی تحریمی که روسیه در حال حاضر با آن روبه‌رو است، فضای مساعدتری برای ایجاد صندوق تهاتر کالا بر مبنای روبل - ریال میان ایران و روسیه وجود دارد. در نتیجه پیگیری و ایجاد هرچه سریعتر یک سازوکار عملیاتی و قابل دسترس تهاتر کالا میان ایران و روسیه می‌تواند قدم مناسبی برای توسعه صادرات ایران به بازار روسیه در نظر گرفته شود.

- همچنین باید توجه داشت که در بازه زمانی **میان‌مدت** سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل و نقل و لجستیکی در حوزه ریلی و زمینی یک از الزامات اولیه توسعه صادرات به منطقه اوراسیا و روسیه به حساب می‌آید. به عنوان نمونه عدم اتصال یکپارچه خط ریلی جنوب به شمال ایران به عنوان بخشی از کریدور بین‌المللی شمال-جنوب یکی از مهمترین خلاءهای موجود در راستای نقش‌آفرینی تجاری ایران در منطقه بشمار می‌رود. سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل و نقل کشور با اولویت‌دهی به دو پروژه جهانی ابتکار کمربند راه چین و کریدور بین‌المللی شمال-جنوب نه تنها یکی از راهکارهای افزایش درآمدهای ارزی و تسهیل تجارت در کشور بشمار می‌رود، بلکه به عنوان یکی از کانال‌های تقویت موقعیت استراتژیک و ژئوپولیتیک ایران در منطقه حائز اهمیت است. در این راستا باید توجه داشت که بهبود عملکرد گمرکی کشور می‌تواند نقشی کلیدی برای رشد صادرات کشور ایفا نماید و در صورت پابرجا ماندن ضعف‌ها و کمبودهای موجود در این زمینه، همچون تجربه تحریم قطر انتظار نمی‌رود دستاورد قابل ملاحظه‌ای از فرصت‌های موجود در روسیه نصیب اقتصاد ایران شود. اقدامات اصلاحی از قبیل ایجاد مدیریت واحد بر گذرگاه‌های مرزی و اجرایی کردن کریدور سبز گمرکی می‌تواند راهگشایی‌های موثری در جهت افزایش صادرات ایران ایجاد نماید.

پیوست ۱: تحریم‌های روسیه تا تاریخ تدوین این گزارش

از زمان شروع حمله روسیه به اوکراین، آمریکا و اتحادیه اروپا و متحدانشان، از حضور مستقیم نظامی در مقابل روسیه اجتناب کرده و در عوض تحریم‌های اقتصادی را به عنوان مهمترین راهبرد تدافعی خود در دستور کار قرار داده‌اند. اگر بخواهیم دقیق‌تر به این مسئله بپردازیم؛ تا لحظه تنظیم این گزارش غرب طیف وسیعی از تحریم‌ها را علیه روسیه اعمال کرده‌اند، که به تفکیک کشورها شامل:

تحریم‌های ایالات متحده علیه روسیه

تحریم‌های ایالات متحده علیه روسیه به مراتب از تحریم‌های اتحادیه اروپا شدیدتر بوده و طیف وسیعی از حوزه‌های تعامل اقتصادی روسیه با اقتصاد جهانی را در بر می‌گیرد. این تحریم‌ها را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

۱- تحریم‌های مالی

در قالب تحریم‌های مالی، ایالات متحده نه تنها بانک مرکزی روسیه را تحریم کرده است، بلکه Seber bank، بزرگ‌ترین بانک روسی که حدود یک سوم دارایی‌های بانکی روسیه را در دست دارد و روابط بسیار گسترده‌ای با اقتصاد جهانی برقرار کرده را مورد تحریم قرار داد. با این تحریم، دسترسی این بانک و ۲۵ زیرمجموعه آن به سیستم دلاری قطع می‌شود. افزون بر این با تحریم دومین بانک بزرگ روسی موسوم به VTB تمام دارایی‌های دلاری این بانک ضبط می‌شود و هرگونه دادوستد مالی با آن ممنوع می‌گردد.

بخش دیگری از تحریم‌های مالی ایالات متحده معطوف به ایجاد محدودیت‌های جدی در دسترسی ۱۴ شرکت بزرگ روسیه به نظام مالی دلاری است. در قالب این بخش از تحریم‌ها دسترسی ۱۴ شرکت دولتی و مرتبط با دولت روسیه همچون بانک‌های بزرگ این کشور، شرکت گازپروم، بانک کشاورزی روسیه، شرکت نفت گازپروم، شرکت ترانس نفت، شرکت روس تلکام، شرکت روس هیدرو، شرکت راه‌آهن روسیه و طیف دیگری از شرکت‌های بزرگ روسی به نظام مالی جهانی به شدت محدود شده است. این شرکت‌ها به نوعی قلب اقتصاد روسیه به شمار می‌روند. دارایی‌های آنها حدود ۱,۴ تریلیون دلار تخمین زده می‌شود. این شرکت‌ها نمی‌توانند از طریق بازار مالی ایالات متحده درآمد کسب نمایند یا دادوستد معناداری صورت دهند.

۲- تحریم مقامات روسیه

تحریم حلقه اطرافیان پوتین و فرزندان آنها یکی دیگر از تحریم‌هایی است که ایالات متحده علیه روسیه وضع کرده است. در این قالب همچون اتحادیه اروپا، طیف وسیعی از مقامات روسیه و خانواده‌های آنها تحت تحریم قرار گرفته‌اند.

۳- گسترش تحریم‌های بلاروس

ایالات متحده ۲۴ فرد و نهاد بلاروس را نیز در لیست تحریم‌ها قرار داده است این افراد و مجموعه‌ها متهم به همکاری با روسیه در تهاجم به اوکراین در ارتباط هستند.

۴- تحریم صنایع تسلیحاتی روسیه

در قالب این تحریم هرگونه صادرات فناوری‌های مرتبط با حوزه نظامی به روسیه از مبدأ آمریکا یا از مبدأ کشورهای که از فناوری‌های ایالات متحده استفاده می‌کنند ممنوع می‌گردد.

۵- ممنوعیت صادرات فناوری‌های پیشرفته به روسیه

این ممنوعیت عمدتاً فناوری‌های پیشرفته و با کاربرد دوگانه را در بر می‌گیرد. ایالات متحده ممنوعیت صادرات فناوری‌های پیشرفته به روسیه در حوزه صنعت هوانوردی، صنعت کشتیرانی، نیمه رسانه‌ها، صنعت ارتباطات، فناوری‌های مرتبط با رمزگذاری، لیزر، سنسورهای پیشرفته، فناوری‌های مرتبط با حوزه ناوبری هوایی و تکنولوژی‌های مرتبط با حمل‌ونقل دریایی را در قالب تحریم‌های جدید وضع کرده است.

۶- تحریم نورد استریم ۲

خط لوله ۱۱ میلیارد دلاری نورد استریم ۲ که به طول ۷۷۰ کیلومتر کشیده شده و می‌تواند ظرفیت صادرات گاز روسیه به آلمان را دو برابر نماید یکی از موضوعات مورد مناقشه میان ایالات متحده و اروپا بود. پیش از بحران اوکراین نیز ایالات متحده در پی تحریم این خط بود. تهاجم روسیه به اوکراین این فرصت را به ایالات متحده داد. شرکت گازپروم روسیه نیمی از هزینه‌های احداث آن را پرداخته است. این خط آماده عملیاتی شدن بود، اما بحران اوکراین و تحریم شرایطی را فراهم آورد که شرکت نورد استریم اعلام ورشکستگی کرد.

تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه

اتحادیه اروپا دو بسته تحریمی علیه روسیه اعمال کرده است. بسته نخست تحریم‌های اتحادیه اروپا از زمان الحاق کریمه به روسیه علیه این کشور اعمال شده‌اند. بسته تحریمی دوم پس از تهاجم روسیه به اوکراین تصویب شده و هسته اقتصاد روسیه را هدف گرفته است. اتحادیه اروپا سه هدف برای اعمال تحریم‌ها علیه روسیه برشمرده است:

۱- جلوگیری از تأمین مالی جنگ این کشور علیه اوکراین

۲- تنبیه افرادی که در سطوح مختلف دولت روسیه در ایجاد این جنگ مؤثرند

۳- تضعیف بنیان اقتصادی و صنعتی روسیه

در این قالب اتحادیه اروپا چند اقدام تحریمی صورت داده است:

الف- تصویب لیست سیاه متشکل از مقامات روسیه

این لیست تمامی اعضای پارلمان روسیه، طیفی از بازرگانان و ثروتمندان مرتبط با کرملین و مقامات سطح بالا را در بر می‌گیرد. افرادی که در این لیست قرار داده شده‌اند حق سفر به اروپا را ندارند، دارایی‌های آنها در اروپا ضبط می‌شود. اتحادیه اروپا حتی لاوروف وزیر خارجه روسیه و ولادیمیر پوتین را نیز در این لیست قرار داده است. البته این دو مقام همچنان حق سفر به اروپا را دارند. پس از بشار اسد و لوکاشنکو رهبر بلاروس، ولادیمیر پوتین سومین

رهبری است که در این لیست قرار می‌گیرد. این لیست حدود ۶۷۵ نفر را در بر می‌گیرد که اغلب آنها مقامات روسیه‌اند.

ب- تحریم مالی روسیه

تحریم‌های مالی که هسته تحریم‌های اتحادیه را تشکیل می‌دهند با هدف حذف روسیه از نظام مالی جهانی و با هماهنگی آمریکا طراحی و اجرا می‌شوند. تحریم‌های مالی اتحادیه اروپا علیه روسیه سه هدف را دنبال می‌کنند. نخست قطع دسترسی روسیه به بازار سرمایه اتحادیه اروپا، دوم بالابردن هزینه‌های تأمین مالی روسیه از اتحادیه اروپا و سوم تضعیف تدریجی بنیان صنعتی این کشور.

در این قالب اتحادیه اروپا بانک مرکزی روسیه را تحریم کرده است، دسترسی این کشور به سوئیفت را محدود کرده است. در حوزه سوئیفت، اتحادیه اروپا با احتیاط گام برداشته است. در ابتدا آلمان و ایتالیا با قطع دسترسی بانک‌های روسیه به سوئیفت مخالف بودند اما به دلیل فشار فزاینده خیلی از کشورهای اروپایی و نیز ایالات متحده به محدودسازی دسترسی روسیه به سوئیفت رای مثبت دادند. اما بر مبنای اطلاعاتی که تاکنون منتشر شده است اتحادیه اروپا دسترسی هفت بانک روسی به سوئیفت را قطع کرده است. نکته قابل توجه این است که هنوز بانک‌های بزرگ روسی در میان این هفت بانک قرار ندارند. **seber bank** بزرگ‌ترین بانک روسیه که ۵۰ درصد شرکت‌های روسی در آن حساب بانکی دارند و گازپروم بانک که در حوزه انرژی نقش کلیدی در روابط روسیه و اتحادیه اروپا دارد و سومین بانک بزرگ روسیه محسوب می‌شود همچنان به سیستم سوئیفت دسترسی دارند. اما دسترسی دومین بانک بزرگ روسیه به سوئیفت قطع شده است و ۶ بانک مهم دیگر نیز در آینده ای نزدیک به این سیستم دسترسی نخواهند داشت. افزون بر این، طیفی از کشورهای اروپایی به صورت یک‌جانبه سیستم بانکی روسیه را تحریم کرده‌اند که بر دشواری‌های این کشور برای تعامل با هسته اقتصاد جهانی می‌افزاید.

روسیه از مدت‌ها پیش برای مقابله با چنین وضعیتی سیستم موسوم به سوئیفت روسی را ایجاد کرده است، که باید دید در شرایط جدید کارایی آن به چه میزان است. چین نیز سیستم پرداخت خاص خود را ایجاد کرده است و امکان خنثی شدن بخشی از تحریم سوئیفت به واسطه اتصال بانک‌های روسی به سیستم چینی وجود دارد، اما اتحادیه اروپا و آمریکا بحث‌هایی را در مورد تحریم شرکت‌هایی که در قالب این دو سیستم چینی و روسی با روسیه دادوستد انجام دهند را نیز پیش کشیده‌اند.

افزون بر این امکان نقل و انتقال مالی توسط شهروندان روسیه در بانک‌های اروپایی را به شدت محدود کرده است و هرگونه خرید و فروش اوراق قرضه توسط بانک‌های روسیه از جمله بانک مرکزی این کشور در بازار بانکی اروپا را ممنوع کرده است. این اتحادیه حتی ارائه اسکناس یورو به روسیه را نیز ممنوع کرده است.

اتحادیه اروپا، سوییس را نیز به تبعیت از تحریم‌های خود وادار کرده است. سوییس یکی از کشورهای کلیدی اروپایی است که در اثربخشی تحریم‌های مالی علیه روسیه نقش کلیدی دارد. این کشور از آنجاکه عضو اتحادیه

اروپا محسوب نمی‌شود و به طور تاریخی نقش بی‌طرفانه‌ای در روابط بین‌الملل داشته تاکنون تمایلی به اجرای تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه نشان نمی‌داد اما در روزهای اخیر در بیانیه‌ای رسمی تعهد خود به تمامی تحریم‌های اتحادیه اروپا علیه روسیه را اعلام کرد. در این قالب در گام نخست حدود ۱۱ میلیارد دلار از دارایی‌های افراد و شرکت‌های روسی در بانک‌های سوئیس مسدود می‌شود و دادوستد شهروندان روسیه از طریق سیستم بانکی سوئیس مطابق با تحریم‌های اتحادیه اروپا به حداقل ممکن کاهش پیدا می‌کند.

۲- تحریم‌های صادراتی

تحریم‌های صادراتی اتحادیه اروپا علیه روسیه چند حوزه را در بر می‌گیرد:

- تحریم صادرات کالاها و فناوری‌های حوزه پالایش نفت. بر مبنای آمارهای سال ۲۰۱۹ روسیه حدود ۲۴ میلیارد دلار محصولات پتروشیمی در سال به اتحادیه اروپا صادر کرده است. با تحریم‌های جدید صادرات روسیه در این حوزه احتمالاً با مشکلات جدی مواجه خواهد شد.
- تحریم صادرات کالاها و فناوری‌های مورد استفاده در صنعت حمل‌ونقل هوایی و صنعت فضایی
- تحریم صادرات کالاها و فناوری‌های دارای کاربرد دوگانه
- تحریم صادرات کالاها و فناوری‌هایی که ممکن است به ارتقای توان نظامی و توسعه فناوریانه روسیه منجر شود و یا حوزه دفاعی و امنیتی این کشور را توسعه دهد.
- تحریم کالاهای با کاربرد دوگانه مانند نرم‌افزارهای دارای کاربرد در حوزه پهپادها، نرم‌افزارها برای دستگاه‌های رمزگذاری شده و نیمه رسانه‌ها و دستگاه‌های الکترونیک پیشرفته
- منع هرگونه تجارت با مناطقی که روسیه به تازگی از اوکراین جدا کرده است. حتی آژانس‌های توریستی نیز حق مراوده با این مناطق را ندارند.
- ممنوعیت پرواز ایرلاین‌های روسی به اروپا.

تحریم‌های بریتانیا

دولت بریتانیا که از ابتدای سال ۲۰۲۱ از اتحادیه اروپا جدا شده است، تحریم‌های خاص خود را علیه روسیه اعمال کرده است. این تحریم‌ها هم‌پوشانی‌های قابل توجهی با تحریم‌های اتحادیه اروپا و آمریکا دارد. تحریم‌های بریتانیا به چند دسته تقسیم می‌شوند:

- ۱-بانک‌های بزرگ روسیه مورد تحریم قرار گرفته‌اند، دارایی‌های آنها ضبط شده و از سیستم مالی بریتانیا حذف شده‌اند و به استرلینگ و مکانیسم‌های تسویه از طریق سیستم مالی بریتانیا دسترسی نخواهند داشت.
- ۲-بانک‌های روسی و شرکت‌های بزرگ این کشور از دریافت وام و تأمین مالی از بازار بریتانیا منع شده‌اند.
- ۳-دارایی‌های بیش از ۶۰ فرد و شرکت روسی ضبط شده است.
- ۴-همکاری با هواپیمایی ملی روسیه ممنوع شده است.
- ۵-تمامی مجوزهای صدور کالاها و فناوری با کاربرد دوگانه لغو شده و در آینده نیز امکان صادرات چنین محصولات یا فناوری‌هایی وجود نخواهد داشت.
- ۶-ممنوعیت صادرات فناوری‌های پیشرفته به‌ویژه در حوزه پالایش فرآورده‌های نفتی
- ۷-تراکنش بانکی شهروندان روسیه به شدت محدود شده است.

- ۸- بریتانیا از محدودیت دسترسی روسیه به سوئیفت حمایت کرده است.
- ۹- بریتانیا تحریم‌های فوق را بر بلاروس به دلیل حمایت این کشور از روسیه در جنگ با اوکراین نیز اعمال کرده است.